

ORTA ÇAĞ AVRUPA'SINDA ÇİZİLEN DÜNYA HARİTALARINDA YE'CÛC VE ME'CÛC (GOG VE MAGOG) HALKININ/ÜLKESİNİN TASVİRİ

Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu*

Öz

Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarının genel ismi mappamundi'dir. Mappamundi haritalarının en yaygın türü, kökeni antik Yunan'a dayanan T-O haritalarıdır. Mappamundiler, Orta Çağ dünyasının hem coğrafi hem de dini bilgilerinin tasvir edildikleri bir sahnedir. Dünya haritalarındaki dini betimlemeler arasında zaman zaman Ye'cûc ve Me'cûc ve Büyük İskender'in seddi göze çarpar. Apokaliptik bir halk olarak tahayyül edilen Ye'cûc ve Me'cûc, haritalarda meskûn dünyanın uzak köşelerinde genellikle bir ada ya da yarımada şeklinde kapalı bir alanda tasvir edilmiştir. Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc, bir bölge ya da halk olarak geçse de genellikle herhangi bir milletle ya da dini grupla özdeşleştirilmemiştir. Ancak 13. yüzyılla birlikte Moğolların Avrupa'yı tehdit etmesi Ye'cûc ve Me'cûc ile Moğolların arasında bir bağ kurulmasına sebep olmuştur. Böylece 1200'lü yıllardan itibaren haritalarda Ye'cûc ve Me'cûc bir kimlik bulmuştur. İngiliz tarihçi ve kartograf Matthew Paris'in eserinde ve haritasında, Vesconte Haritası'nda, Katalan Atlası'nda ve Waldseemüller Haritası'nda Ye'cûc ve Me'cûc Moğollarla özdeşleştirilmiştir. Ebstorf ve Hereford dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc ile Türkler arasında bir bağ kurulmuştur. 15. yüzyılda çizilen dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc çoğunlukla Yahudiler olarak tanımlanmıştır. Borgia, Bianco, Andreas Walsperger, Ceneviz, Batlamyus/Zeit ve Rüst/Spörer haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc Kayıp On Kabile ya da Yahudi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada mezkûr haritalardaki Ye'cûc ve Me'cûc tasvirleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ye'cûc ve Me'cûc, Mappamundi, Moğollar, Yahudiler, Türkler

The Description of the Folk/Territory of Gog and Magog (Ye'cûc and Me'cûc) in the World Maps Drawned in the Medieval Europe

* Dr., *Serbest Araştırmacı*, Trabzon/Türkiye, zeynepinanalizyazicioglu@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-6993-5512

Abstract

The general name of the world maps drawn in Medieval Europe is mappamundi. The most common type of mappamundi maps are T-O maps that date back to ancient Greece. The Mappamundi is a scene where both geographical and religious knowledge of the medieval world are depicted. From time to time, among the divine depictions on world maps, Gog Magog and the wall of Alexander the Great stand out. Envisioned as an apocalyptic people, the Gog-and-Magog is depicted on maps in a closed area in the distant corners of the inhabited world, usually in the form of an island or a peninsula. Although the Gog-and-Magog is mentioned as a region or a people in the world maps drawn in the Middle Ages Europe, it is generally not identified with any nation or religious group. However, the threat of the Mongols to Europe in the 13th century caused a connection between the Gog-and-Magog and Mongols. Thus, it has found a Gog-and-Magog on maps since the 1200s. The Gog-and-Magog appears British historian and cartographer Matthew Paris' work and map, the Vesconte Map, the Catalan Atlas and the Waldseemüller Map and has been usually linked to Mongolians. In Ebstorf and Hereford world maps, a connection is established between the Gog-and-Magog and Turks. In the world maps drawn in the 15th century, the Gog-and-Magog was mostly defined as Jews. In Borgia, Bianco, Andreas Walsperger, Genoese, Ptolemy/Zeit and Rüst/Spörer maps, the Gog-and-Magog appears as the Lost Ten Tribes or Jews. In this study, the depictions of the Gog-and-Magog in the aforementioned maps are examined.

Key Words: Gog and Magog, Mappamundi, Mongols, Jews, Turks

Giriş

Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritaları hem bilinen dünyanın fiziki coğrafyasının hem de kutsal metinlerde ve klasik kaynaklarda geçen dini ve dünyevi hikâyelerin, efsanelerin ve tarihi olayların anlatıldığı bir sahne olarak tasavvur edilmiştir. Dünyanın yaratılışı, cennet, Âdem ve Havva (yasak meyve ve yılan), Hz. İsa gibi figürler Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarında ön plana çıkan dini betimlemelerdir. Üç semitik dinin kutsal kitaplarında yer alan Ye'cûc ve Me'cûc (Gog ve Magog) kıssası da Orta Çağ'da Hristiyan kartografların haritalarında zaman zaman bir halk ya da bölge olarak tasvir edilmiştir. Hristiyan inancına göre ahir zamanda, kapatıldığı yerden çıkacak olan Ye'cûc ve Me'cûc halkı gerçek inananların sonunu getirecektir. Kökeni kutsal metinlere dayanan bu efsanenin Avrupa'da 7. yüzyıldan beri *Yeni Abih'in Vahiy (Revelation)* kitabının içinde resmedildiği bilinmektedir. Ancak bu resimlerden 9. yüzyılın başlarında çizilenler parçalar halinde günümüze ulaşmıştır.¹ Orta Çağ'da Ye'cûc ve Me'cûc kavminin kimliği ve ana yurdu meselesi Müslüman müverrihler ve coğrafyacılar için de merak konusu

¹ Chet van Duzer, Ilya Dines, *Apocalyptic Cartography: Thematic Maps and the End of the World in a Fifteenth-Century Manuscript*, Leiden 2016, s. 129 vd.

olmuştur. İslam dünyasında yazılan tarih, tefsir ve hadis kitaplarının bazılarında betimlenen Ye'cüc ve Me'cüc halkı, Doğu'ya özgü fiziksel özelliklerinden dolayı İslamiyet'in ilk yüzyıllarında Türklerle özdeşleştirilmiştir. Ancak 11. yüzyıl itibariyle Türklerin, Hristiyan saldırılarına karşı İslam dünyasının hamiliğini yapması, Ye'cüc ve Me'cüc ile Türklerin bağlantılı olduğu yönündeki görüşü zayıflatmıştır. 13. yüzyılda Moğolların İslam coğrafyasını tehdit etmesi karşısında Müslüman alimler Ye'cüc ve Me'cüc ile Moğolları bağdaştırmıştır.² Müslüman müelliflerin ve coğrafyacıların Ye'cüc ve Me'cüc'ü önce Türklerle, sonrasında Moğollarla ilişkilendirmesine benzer olarak Hristiyan kartograflar da mezkûr halkı, Orta Çağ'da Türkler ve Moğollarla özdeşleştirmiştir. Batı Avrupa'da 15. yüzyılda çizilen dünya haritalarında Türkler ve Moğollardan sonra Ye'cüc ve Me'cüc, antisemitizmden dolayı en fazla Yahudilerle ilişkilendirilmiştir.

Orta Çağ Avrupası'nda çizilen dünya haritalarında Ye'cüc ve Me'cüc halkı/ülkesi genellikle Büyük İskender seddi ile resmedilmiştir. Ye'cüc ve Me'cüc ile Büyük İskender seddi yazılı kaynaklarda MS 1. yüzyıldan itibaren zaman zaman birlikte zikredilmiştir. İki farklı efsanenin birleşmesinde Makedonya kralı İskender'in MÖ 4. yüzyılda Doğu'ya askeri seferler düzenlemesi ve Pers Kralı III. Darius (MÖ 381-330)'u yenilgiye uğratarak Kutsal Toprakları ve Mısır'ı ele geçirmesi etkili olmuştur. Büyük İskender'in Mısır'dan sonra Orta Asya ve Hindistan'a başarılı seferler düzenlemesi onun, erken Orta Çağ'da apokaliptik bir halk olarak tahayyül edilen Ye'cüc ve Me'cüc'ü dağlar arasında hapsedtiğine dair efsanenin yayılmasına sebep olmuştur.³ Bu çalışma Orta Çağ Avrupası'nı tehdit eden güçlere yönelik apokaliptik bir halk olarak tahayyül edilen Ye'cüc ve Me'cüc'un etnik ve dini kimliğinin tarihsel süreçte dönemin siyasi atmosferine uygun olarak dünya haritalarına yansıyan değişimini göstermeyi amaçlamaktadır. Belirtilen amaç doğrultusunda çalışma, haritalarda Ye'cüc ve Me'cüc'un Türk, Moğol ve Yahudi kimliğiyle özdeşleştirilmesine odaklanmaktadır.

Tarih araştırmaları içinde pek çok yazılı ve görsel kaynak arasında haritaların önemli bir yeri vardır. Tarihçiler için haritalar sadece bir bölgenin yerini ve topografyasını gösteren veriler içermez aynı zamanda çizildiği dönemin ve bölgenin sosyal ve kültürel değerlerini yansıtır. Hatta haritalar, çizildiği dönemin teknolojik gelişmişliğini, zihin dünyasını ve dünya algısını ortaya koyar. İngiliz coğrafyacı Harley'e göre "*bilginin bir formu olarak eski haritalar insan eylemlerinin en büyük entelektüel eserleridir...Eski haritalar kartograflar vasıtasıyla dünyanın yorumlanmasıdır... Haritalar, - tüm diğer yazılı dokümanlar gibi- dünyayı; güç, kültürel teamüller, tercihler ve öncelikler ilişkisi açısından yeniden tasvir eder.*"⁴ Orta Çağ'da çizilen dünya haritaları gerçekçi olmaktan uzaksa da kartografların zihin dünyasını ya da hitap ettiği kesimin beklentisini göstermesi açısından araştırmacılara çağın panoramasını sunmaktadır. Orta Çağ

² İlyas Çelebi, "Ye'cüc ve Me'cüc", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, s. 374.

³ Jona Lendering, *Büyük İskender*, (Çev. Burak Sengir), İstanbul 2018, s.48 vd.

⁴ John Brian Harley, *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography*, Ed. P. Laxton, giriş yazısı J.H. Andrews, Baltimore, London 2002, s. 35 vd.

Avrupa’ında çizilen haritalar farklı türlerden oluşmaktadır. En yaygın türler arasında dünya haritaları (*mappaemundi*), portolan haritaları, bölgesel ve yerel haritalar ve son olarak çok az miktarda dini haritalar yer alır. Tüm bu çizimler farklı geleneklerle çeşitli amaçlar için üretilmiştir.⁵ Bu çalışmada sadece Orta Çağ Avrupa’ında çizilen dünya haritaları kaynak olarak kullanılmıştır. Dünya haritalarında özel isimler, betimlemeler, efsaneler, kehanetler veya tarihi hikayeler genellikle Latince yazılmıştır. Latince yazılan haritaların çağdaş Avrupa dillerindeki edisyon baskıları veya tercümelemleri çalışmanın dayandığı temel kaynaklardır. Dünya haritaları ve türleri hakkında genel hatlarıyla malumat verilerek konuya giriş yapılmıştır. Sonrasında Orta Çağ Avrupa literatüründe Ye’cûc ve Me’cûc’le ilgili kıssa ve kehanetlerin kaynakları ele alınmıştır. Batı yazınında mezkûr kıssaya dair oldukça hacimli bir literatür olması sebebiyle burada özellikle Orta Çağ Avrupa’ında çizilen dünya haritalarına kaynaklık eden kutsal metinler ve klasik eserler hakkında literatür tanıtımı yapılarak konu kısıtlanmıştır. Son olarak Orta Çağ Avrupa’ında çizilen dünya haritalarında Ye’cûc ve Me’cûc tasvirleri Türk, Moğol ve Yahudi başlıkları altında örneklerle incelenmiştir.

Orta Çağ Dünya Haritalarının Genel Özellikleri

Orta Çağ Avrupa’ında çizilen dünya haritalarının genel ismi *mappamundi*’dir. Mappamundi (çoğulu *mappaemundi*) terimi, Latince *mappa* (masa örtüsü ya da peçete) ve *mundus* (dünya) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelir. Terim, dünyanın düz bir zeminde tasvir edilmesi anlamında kullanılır. Çoğu el çizimi olmak üzere 8. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar 1100 civarında dünya haritası günümüze ulaşmıştır.⁶ Mevcut 1100 haritanın yaklaşık 900 adedi el yazması kitapların içerisinde yer almaktadır. Kitaplardaki dünya haritalarının, eseri yazan kişi ya da kişiler tarafından çizildiği tahmin edilmektedir. Bu minvalde el yazması eserlerin içerisindeki dünya haritalarının uzman kartograflar tarafından çizilmemesi, zaman zaman onların, grafik ya da şema olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Geç Orta Çağ’da el yazması eserlerden bağımsız belgeler olarak tasarlanıp çizilen oldukça büyük ve detaylı dünya haritalarının sayısında artış yaşanmıştır. Özellikle 13. yüzyıldan itibaren çizilen dünya haritalarının, meskûn yeryüzüne ait bilgiler veren uzun metinler içermesi mappamundileri önemli birer tarihi kaynak olarak literatüre kazandırmıştır.⁷

⁵ P.D.A. Harvey, “Medieval Maps: An Introduction”, *The History of Cartography, Vol. 1, Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, Ed. J.B. Harley, D. Woodward, Chicago, London 1987, s. 283, 285.

⁶ David Woodward, “Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps”, *Annals of the Association of American Geographers*, 75/4 (1985), s. 510; David Woodward, “Medieval Mappaemundi”, *The History of Cartography, Vol. 1: Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J.B. Harley, D. Woodward, Chicago 1987, s. 287; Anna-Dorothee von den Brincken, “Mappamundi”, *Trade, Travel and Exploration in the Middle Ages: An Encyclopedia*, ed. J. Block Friedman, K. Mossler, New York 2000, s. 363.

⁷ Woodward, “Medieval Mappaemundi”, s. 286.

Orta Çağ'da dünyayı resmeden haritacıların çoğunun önünde örnek alabilecekleri bir model yoktu. Yazılı metinlerden yola çıkarak dünyayı resmeden kartograflar yaşadıkları döneme ve bölgeye göre farklı türlerdeki haritaların gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Araştırmacılar, en genel hatlarıyla Orta Çağ'da çizilen dünya haritalarını şekillerine göre dört ana kategoride sınıflandırmışlardır: 1) Üç bölümden oluşan T-O haritaları⁸ [Şekil 1 (a)], 2) Bölgesel haritalar [Şekil 1 (b)], 3) Dört bölümden oluşan dünya haritaları [Şekil 2 (a)], 4) Transisyonal haritalar [Şekil 2 (b)].⁹

T-O haritalarında meskûn dünya "O" şeklinde gösterilir ve içerisine "T" harfi çizilerek dünya üç kısma ayrılır. Dünyayı üç bölgeye ayıran "T" harfi, üç suyu simgeler: Nil Nehri, Afrika ile Asya'yı birbirinden ayırır. Don Nehri (Tanais), Avrupa'yı Asya'dan ayırır. Son olarak Akdeniz (Mediterranean Sea) Avrupa ve Afrika arasındaki sınırı gösterir. T-O haritalarında dünyanın çevresini Okyanus Nehri'nin sardığı tahayyül edilir. Üç bölümden oluşan T-O haritalarında Doğu, bugünkü anlamda Kuzey'dedir. Güneşin, yani ışığın ilk görüldüğü yer yukarısı Kuzey olarak düşünüldüğü için Asya kıtası haritaların üst kısmına konumlandırılmıştır.¹⁰

T-O haritasının tarihi kökeni klasik Yunan geleneğine dayanmaktadır. İlk T-O haritalarının Sallust'un *De Bello Jurgurthino* adlı eserine dayandığı tahmin

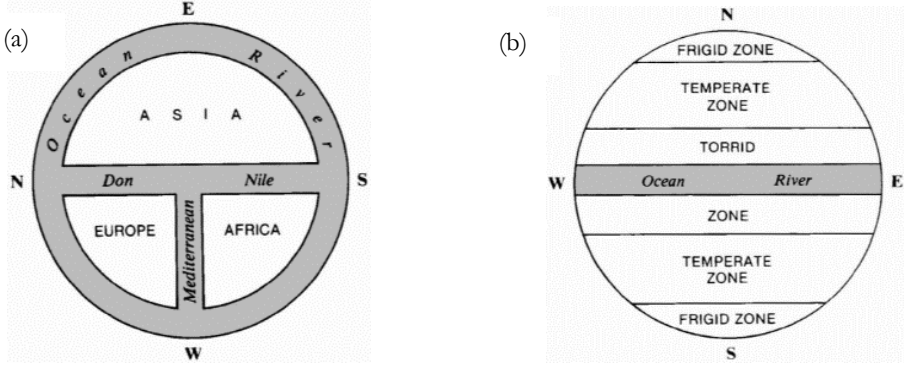
⁸ 13. yüzyıla kadar T-O haritalarında Batı, Eski Dünya'yı Akdeniz merkezli tasvir etmiştir. Haçlı Seferleri ile Doğu (Orient), Latin dünyanın odağında yükselmeye başlamış ve Kudüs, dünya haritalarının merkezine yerleşmiştir. Haçlı Seferleri'nden önce Avrupa'dan Uzak Doğu'ya seyahat ise çok nadir gerçekleşmiştir. Bölgeyle ticaret yapan Latin kökenli ipek tüccarlarının sayısı çok azdır. Kısaca 1200'lü yıllara kadar Avrupa'da Uzakdoğu bilgisi yalnızca kitaplardan elde ediliyordu. Ancak 12. yüzyılda Haçlı Seferleri'nin başlaması ve 13. yüzyılda Avrupa'da Moğolların görülmesi haritacılıkta yeni bir dönemi başlatmıştır. Anna-Dorothee von den Brincken, "Herausragende Plätze der antiken Geshichte im Bild der mittelalterlichen Ökumene-Karte (9. bis beginnendes 14. Jahrhundert)", *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, ed. Thomas Szabó, Göttingen 2008, s. 655. Anna-Dorothee von den Brincken, "Das geographische Weltbild um 1300", *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, s. 325.

⁹ Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 511; Evelyn Edson, *Mapping Time and Space: How Medieval Mapmakers Viewed Their World*, London 1997, s. 2.

¹⁰ Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 511; Evelyn Edson, *The World Map, 1300-1492: The Persistence of Tradition and Transformation*, Baltimore 2007, s. 14; Michael Oberweis, "Die Darstellung Europas auf mittelalterlichen Weltkarten", *Europas Grenzen*, ed. S. Pentz, Ingbert 2006, s. 70; Anna-Dorothee von den Brincken, "Mappa mundi und Chronographia: Studien zur imago mundi des abendländischen Mittelalters", *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, s. 29; Edson, *Mapping Time and Space*, s. 2 vd; Marcia Kupfer, "Mappaemundi: Image, Artefact, Social Practice", *The Hereford World Map: Medieval World Maps and Their Context*, ed. P.D.A. Harvey, London 2006, s. 255; Bernd Schneidmüller, "Die mittelalterlichen Destillationen Europas aus der Welt", *Europa in der Welt des Mittelalters*, ed. Tillmann Lohse, Benjamin Scheller, Berlin, Boston 2014, s. 13; Naomi Reed Kline, *Maps of Medieval Thought: The Hereford Paradigm*, Woodbridge 2012, s. 13; Ingrid Baumgärtner, "Weltbild und Empirie: Die Erweiterung des kartographischen Weltbilds durch die Asienreisen des späten Mittelalters", *Geschichte und historisches Lernen: Jochen Hubn zum 65. Geburtstag*, Ed. Gerhard Henke-Bockschatz, Kassel 1995, s. 18.

edilmektedir. T-O haritalarının yapısı *Kitab-ı Mukaddes*'te geçen yaratılış hikâyesine de uymaktadır. *Kitab-ı Mukaddes*'e göre Sem, Asya'ya; Ham, Afrika'ya ve Yâfet, Avrupa'ya olmak üzere Nuh peygamberin üç oğlu, üç ayrı kıtaya yerleşir. Böylece Orta Çağ boyunca haritaların bir kısmında kıtalar, Nuh peygamberin oğullarının ismiyle de anılmıştır.¹¹

İkinci tür bölgesel haritalarda küre şeklindeki dünyanın bir yüzü gösterilmektedir. Bu tür haritalarda yatay olarak bölünmüş beş bölge vardır: Kutuplarda iki soğuk bölge, sonrasında iki ılıman bölge ve ekvatorunda bir sıcak bölge yer alır. Sıcak bölgenin ortasından Okyanus Nehri geçer. İklim kuşaklarından sadece ılıman bölgede insanların yaşadığı düşünülür. İklim şartlarından dolayı soğuk ve sıcak bölgede yaşam olmadığına inanılır. Bu tür haritalar Orta Çağ'da T-O haritaları kadar yaygın değildir. Antik Çağ'dan itibaren çizilen bölgesel haritalarda diğer haritalara göre daha az coğrafi detay verilmiştir ve bu haritalar genellikle doğa bilimcilerinin eserlerinde yer almıştır.¹²

Kaynak: Woodward 1987: 297.

Şekil 1: (a) Üç bölümden oluşan T-O Haritası ve (b) Bölgesel harita

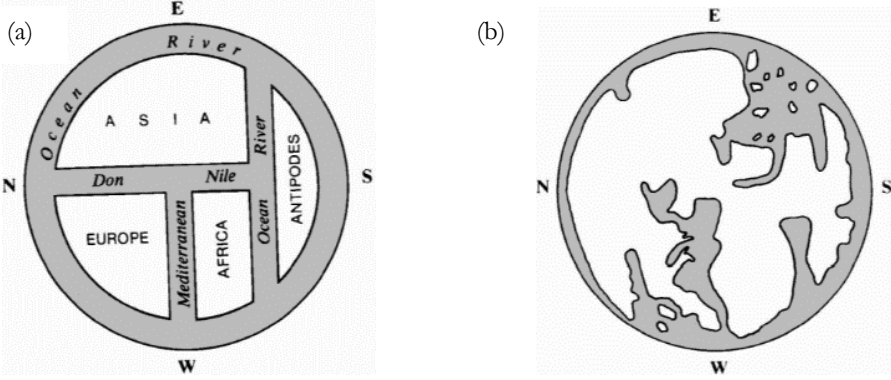
Dört bölümden oluşan haritalar üç bölümden oluşan T-O haritalarına benzemektedir. Üç bölümden oluşan T-O haritalarının antipod kısmı Okyanus Nehri ile ayrılır ve dünya yüzeyi böylece dörde bölünür. Bu tür haritalar sayıca az olmasına rağmen ayırt edici bir özelliğe sahiptir. Dört bölümden oluşan haritaların 8. yüzyılda yazılmış ancak günümüze ulaşmamış Aziz Liébana'lı Beatus'un *Commentary on the Apocalypse of St. John* eserine dayandığı tahmin edilmektedir. Eserde Beatus'un İncil'i vaaz etmek için dünyanın her bölgesine misyoner olarak gittiği ve bu vesileyle dünyayı gezip gördüğü vurgulanmıştır.¹³

¹¹ Bknz. önceki dipnot.

¹² Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 14; Brincken, "Mappa mundi und Chronographia", s. 32; Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 511; Kupfer, "Mappaemundi: Image, Artefact, Social Practice", s. 254, 255; Baumgärtner, "Weltbild und Empire: Die Erweiterung des kartographischen Weltbilds durch die Asienreisen des späten Mittelalters", s. 20.

¹³ Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 511.

Dördüncü bir tür olan, transisyonal haritalar ise genel olarak Orta Çağ ve Rönesans arasındaki geçiş dönemini yani 14. ve 15. yüzyılların karakteristik özelliğini yansıtır. Bu süreçte geleneksel mappamundi değişim yaşamıştır. Rönesans'ın keşifleri, haritalara yansımış ve Akdeniz dünyası transisyonal haritalarda ön plana çıkmıştır.¹⁴

Kaynak: Woodward 1987: 297.

Şekil 2: (a) Dört bölüme ayrılmış dünya haritaları ve (b) Transisyonal haritalar

Orta Çağ boyunca Avrupa'da çizilen dünya haritalarının çoğu üç bölüme ayrılmış T-O haritalarıdır. T-O haritalarında dünya algısı, genel olarak onun yuvarlak ya da oval bir düzlemde üç kıtadan oluştuğu şeklindedir. Haritalarda kıtaların büyüklüğü çeşitli şekillerde gösterilirken çoğu kez Asya, en büyük kıta olarak tasvir edilmiştir. Avrupa ve Afrika kıtalarının boyutlarının aynı ve Asya'dan küçük olduğu tahayyül edilmiştir. Antik Çağ'ın Yunan filozofları ve erken dönem kilise babaları dünyanın yuvarlak olduğu bilgisini savunmuşlardır. Ancak dünyanın düz bir disk şeklinde olduğu bilgisini benimseyen Roma harita geleneği Orta Çağ boyunca bu iddiasını mappamundilere yansıtmıştır. 12. ve 13. yüzyıllarda özellikle Batlamyus'un eserinin Latinceye tercümesinden sonra dünyanın yuvarlak olduğu bilgisi Avrupa'da geniş ölçüde yayılmıştır.¹⁵ Ancak Roma geleneğindeki düz dünya algısı ile Yunan geleneğindeki küresel dünya algısı, geç Orta Çağ boyunca Avrupa'da çizilen dünya haritalarına birlikte yansımış ve bu durum zaman zaman karışıklıklara neden olmuştur. Roma ve Yunan haritaları arasındaki bir diğer ayırt edici özellik ise, Romalıların askeri ve ticari amaçla yolları gösteren pratikte kullanmaya dönük

¹⁴ Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 512.

¹⁵ Kline, *Maps of Medieval Thought: The Hereford Paradigm*, s. 10; Anna-Dorothee von den Brincken, "Weltbild der lateinischen Universalhistoriker und -kartographen", *Studien zur Universalhistorie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, s. 262; John Kirtland Wright, *The Geographical Lore of the Time of the Crusades: A Study in the History of Medieval Science and Tradition in Western Europe*, New York 1925, s. 53, 71.

haritalar çizmelerine karşın antik Yunanların teorik ve bilimsel haritacılığın temellerini atmış olmalarıdır.¹⁶

Antik Çağ'dan Rönesans'a Orta Çağ Avrupa'sında çizilen haritaların gelişiminde Yunan ve Roma kartografik gelenekleri birlikte etkin olmuştur. Woodward, Avrupa haritacılığının gelişimini dört döneme ayırmıştır: Birincisi Macrobius (395-436), Orosius (383-417) ve Sevilleli Isidore (560-636)'nin coğrafya eserlerini yazdıkları 5. yüzyıldan 7. yüzyılın sonuna kadarki zaman dilimini kapsar. Mezkûr müelliflerin eserleri Rönesans'a kadar kartografların kullandığı önemli başvuru kaynaklardır. İkinci dönem 8. yüzyılın ilk çeyreğinden 12. yüzyılın başına kadar olan Karolenj Rönesansı'dır. Karolenj Rönesansı zamanında katedral ve manastırlarda eğitim gören öğrenciler için kitap ve bilimsel materyal üretimi hızlandırılmıştır. Avrupa'da bilim dünyasında yaşanan canlılık haritalara da yansımıştır. Üçüncü dönem 12. yüzyılın başından 13. yüzyılın sonuna kadarki süreci kapsar. İki yüzyıl boyunca çok sayıda Arapça ve Grekçe klasik eser Avrupa dillerine tercüme edilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi Batlamyus'un *Almagest*'inin Latinceye tercümesi de bu döneme tesadüf eder. Zikredilen eser Avrupa haritacılığının gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Dördüncü dönem 14. yüzyılın başından 15. yüzyılın ortasına kadar sürer. Orta Çağ ile Rönesans arasındaki geçiş evresi olarak her iki dönemin karakteristik özelliklerini yansıtır. Bu dönemin haritaları tarih, coğrafya, botanik, zooloji, etnoloji ve teoloji bilgisini birleştirerek tek bir harita içinde sunar.¹⁷

8

Avrupa'da Orta Çağ boyunca çizilen dünya haritalarının kaynaklarının büyük bir kısmını yazılı eserler oluşturmuştur. Kartografların dünya haritalarını betimlerken kullandıkları en önemli kaynak *Kitab-ı Mukaddes*'tir. *Kitab-ı Mukaddes*'in *Yaratılış (Genesis)* bölümündeki dünyanın yaratılış kıssası ve cennete dair ayrıntılar kartograflara ilham kaynağı olmuştur. Rönesans'a kadar çizilen dünya haritalarında Hristiyan düşüncesi ve öğeleri daima ön plana çıkarılmıştır. Bunun sebebi *Kitab-ı Mukaddes*'in doğruluğuna olan inancın, Hristiyanların dünya algısını etkilemesidir. Onun dünyaya dair verdiği bilgilere bakıldığında fiziksel coğrafya konusunda müphem olduğu görülür. Dini açıdan önemli yerler mappamundilerde ön planda tutularak dünya haritaları hristiyanlaştırılmıştır. Örneğin Asya'nın kuzey ve doğusunun büyük kısmı bilgi eksikliğinden dolayı sadeleştirilirken; Orta Doğu'da küçük bir bölge olan Kutsal Topraklar pek çok dini olayın geçtiği ve kutsal mekânın bulunduğu bir alan olmasından dolayı haritalarda genişletilerek detaylandırılmıştır.¹⁸

¹⁶ von den Brincken, "Mappamundi", s. 363, 364; G.R. Crone, *Maps and Their Makers: An Introduction to the History of Cartography*, London 1953, s. 25; Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 11.

¹⁷ Woodward, "Medieval Mappaemundi", s. 299; Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 11; Murat Serdar, "Orta Çağ'da Doğu Biliminin Batı'ya Yansıması", *Muhafazakâr Düşünce: Doğu'nun Hikmeti*, 12/43 (2015), s. 113vd.

¹⁸ von den Brincken, "Mappamundi", s. 363; Wright, *The Geographical Lore of the Time of the Crusades*, s. 45; David Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 514;

Mappamundilerin çiziminde kullanılan bir diğer yazılı kaynak türü Yunan klasikleridir. Yukarıda belirtildiği üzere dünyanın yuvarlak olduğu bilgisi Batı'ya antik Yunan yazarlarının eserleri aracılığıyla ulaşmıştır. Pisagor (MÖ. 6. yüzyılın sonu) ve Parmenides (MÖ. 5. yüzyıl) dünyanın yuvarlak olduğunu yazan ilk Antik Çağ filozoflarıdır. Daha sonra bu görüşü Platon (Eflatun), Eratosthenes ve Batlamyus savunmuştur. İlk kez Malloslu Krates (MÖ. 2. yüzyıl) aracılığıyla bu bilgi Batı'ya aktarılmıştır. Antik Yunan klasiklerindeki coğrafya bilgileri 5. yüzyıldan itibaren Martianus Capella ve Macrobius'un metinleriyle Latin dünyasına geçmiştir. 5. yüzyılla birlikte dünya hakkında *Kitab-ı Mukaddes*'teki bilgiler klasik kaynakların verdiği bilgiler ışığında yeniden yorumlanmıştır. Hristiyan öğretilerinin Yunan klasikleriyle birleşmesinin etkisi Orta Çağ'da ilahiyatçıların temel meselelerinden biri olmuştur. Haritacılıkta Hristiyan düşüncesini ve klasik kaynaklardaki bilgileri kaynaştıran en önemli isim Sevilleli Isidore'dir.¹⁹

Mappamundilerin çiziminde antik kaynakların dışında çağdaş eserlere de başvurulmuştur. Dönemin ansiklopedileri ve coğrafya eserleri kartografların kaynakları arasındadır. Aristoteles'in ve Plinius'un doğa tarihi, gök bilimi ve coğrafyayla ilgili eserleri, Orosius ve Solinus'un yazmaları, Sevilleli Isidore'nin *Etimoloji*'si en fazla kullanılan kaynaklardır. Dionysius Periegetes (2. ya da 3. yüzyıl)'in meskûn dünya betimlemesi, Aethicus Ister (7. ve 8. yüzyıllar)'in *Kozmografi*'sı, Ravennalı ismi bilinmeyen bir rahibin beş kitaptan oluşan dünya betimlemesi mappamundilere kaynaklık eden coğrafya eserleri arasında sıralanır.²⁰ Haritaların çiziminde kullanılan bir kaynak türü de seyahatnamelerdir. En fazla başvurulan seyahatçı Willhelm Rubruck (1253-1255) Plano Carpini (1185-1252), Marco Polo (1254-1324), Monte Corvino (1247-1328) ve Sir John Mandeville (1300-1371)'dir.²¹

Orta Çağ Avrupa'sında çizilen haritaların dili genellikle Latince'dir. Ebstorf haritası Latince hazırlanmakla birlikte haritada gösterilen bazı yer isimleri Almanca'dır. Benzer şekilde Hereford haritasında bir kısım şehir ve bölge ismi İngilizce yazılmıştır. Ayrıca haritanın kenarındaki beş efsane eski Fransızca kaleme alınmıştır. Geç Orta Çağa ait Hans Rüst'ün haritası Yeni Çağ Almancasıyla yazılmıştır.²² Mappamundilerin çoğu oldukça büyük haritalardır ve bu sayede

---

Edson, *Mapping Time and Space*, s. 9; Felicitas Schmieder, "Nachdenken auf der Karte: *Mappae Mundi* als Spiegel spätmittelalterlichen Weltwissens", *Periplus 2013: Jahrbuch für ausereuropäische Geschichte*, Ed. Helmut Bley, Berlin 2013, s. 238; Richard Uhdén, "Zur Herkunft und Systematik der mittelalterlichen Weltkarten", *Geographische Zeitschrift*, 37/6 (1931), s. 22; Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 15.

¹⁹ Brincken, "Mappamundi", s. 364, 365; Wright, *The Geographical Lore of the Time of the Crusades*, s. 47; Woodward, "Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps", s. 514; Edson, *Mapping Time and Space*, s. 9; Uhdén, "Zur Herkunft und Systematik der mittelalterlichen Weltkarten", s. 23.

²⁰ Wright, *The Geographical Lore of the Time of the Crusades*, s. 47, 48.

²¹ Schmieder, "Nachdenken auf der Karte", s. 237.

²² Uhdén, "Zur Herkunft und Systematik der mittelalterlichen Weltkarten", s. 323.

detaylı bilgiler verebilmektedirler. Ancak büyük ebatları dolayısıyla korunmaları ve günümüze ulaşmaları oldukça zor olmuştur. Haritaların çoğu, yangınlar, su baskınları, savaşlar ve dini çatışmalar gibi nedenlerle tahrip olmuş ve parçalar halinde ya da taklitleri çizilerek günümüze ulaşmıştır.²³

Tarihçi Morse'a göre mappamundiler çizildikleri dönemin dünya algısını tam olarak vermezler, sadece kartografların elindeki teknik imkanların izin verdiği ölçüde dünyayı tasvir ederler. Diğer tarihi metinler ve eserler gibi Orta Çağ haritaları, onları üreten dönemin kültürüyle yakın bir ilişki içerisindedir. Bu nedenle ona göre, Orta Çağ dünya haritalarına belirli bir zamana ve mekâna bağlı retorikle yapılandırılmış belgeler olarak yaklaşılmalıdır.²⁴ Brincken ise Orta Çağ dünya haritalarının ortak amacının belirli yerleri göstermek olmadığını, dünyanın yaratılışından bu yana tarihi sürecini kâğıt üzerine resmetmek olduğunu vurgular. Ona göre Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarında coğrafya, ilahi ve insani bilgiler ışığında tarihi olayların tasvir edildiği bir sahne olarak kullanılır.²⁵

Antik ve Orta Çağ Kaynaklarında Ye'cûc ve Me'cûc

Ye'cûc ve Me'cûc kıssası, Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların kutsal kitaplarında farklı isimlerle benzer anlatılarla geçmektedir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Ye'cûc ve Me'cûc, din düşmanı ve kâfir imgeleriyle şeytani bir halk olarak betimlenir. Yahudi inancına göre kıyamete yakın bir zamanda Mesih dünyaya gelerek Süleyman Mabedi'ni yeniden inşa edecek ve Kudüs'ü dünyanın merkezi yapacaktır. Yahudilerin refah döneminde Deccal, etrafında topladığı inançsız bir halk olan Ye'cûc ve Me'cûc ile Kudüs'e saldıracak ve Armageddon'da yapılan savaşta Mesih'e yenilecektir.²⁶

Yahudilerin kutsal kitabı *Tora'nın Yaratılış* kısmında Me'cûc terimi şu şekilde geçer: "*Yafet'in oğulları: Gomer, Magog [Me'cûc], Meday, Yâvan, Tunal, Meşek, Tiras*" (Yaratılış, 10). *Yaratılış*'taki anlatıya göre Me'cûc, Nuh peygamberin oğlu Yafet'in ikinci erkek çocuğudur. Antik Çağ'da Gomer ve Meday arasında yer alan Me'cûc'un yaşadığı bölge, meskûn dünyanın en kuzeyinde düşünülür. Çünkü klasik literatürde Gomer'in, Kimmerlerin atası olarak Karadeniz'in kuzeyinde Don ve Tuna Nehirleri arasında yaşadığına inanılır. Medlerin atalarının Maday olduğu ve onların da bugünkü Azerbaycan topraklarında yaşadığı düşüncesi Antik Çağ'ın klasik kaynaklarında yaygındır. Böylece, her iki halkın arasında Me'cûc'un yaşadığı bölge kuzey olarak tahayyül edilir.²⁷ *Tora'nın Hezekiel* kitabında ise Ye'cûc (Gog) bir

²³ Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 15.

²⁴ Victoria Morse, "The Role of Maps in Later Medieval Society: Twelfth to Fourteenth Century", *The History of Cartography, Vol. 1: Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J. B. Harley, D. Woodward, Chicago 1987, s. 26.

²⁵ von den Brincken, "Mappa mundi und Chronographia", s. 18, 35.

²⁶ Mustafa Bıyık, "Hristiyan Teolojisinde Deccal ve Yecûc-Mecûc Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/11 (2007), s. 56.

²⁷ Ed. Emeri van Donzel, Andrea Schmidt, *Gog and Magog in Early Syriac and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*, Leiden, Boston 2009, s. 4.

şahıs, Me'cûc (Magog) ise ülke ismi olarak geçer. *Kitab-ı Mukaddes*'te "İnsanoğlu, yüzünü Magog [Me'cûc] ülkesinden Roş'un, Meşek'in, Tuval'in önderi Gog [Ye'cûc]'a çevir." (Hezekiel 38, 39) ifadesi yer alır. Zikredilen ülke "kuzeyin en uç kısmı" olarak tanımlanır. *Hezekiel*'de ismi geçen Ye'cûc ve Me'cûc'un kimliği anlaşılır değildir. Ancak *Yaratılış*'ta olduğu gibi *Hezekiel*'de de Ye'cûc ve Me'cûc halkı kuzeyde yaşayan düşman bir millet olarak tasavvur edilmiştir.²⁸

Hristiyan literatüründe Ye'cûc ve Me'cûc, *Yeni Ahit*'in *Vahiy* kitabında geçer. *Vahiy*'de *Hezekiel*'deki gibi Ye'cûc, insanlığın son düşmanıdır. "Bin yıl tamamlanınca Şeytan atıldığı zindandan serbest bırakılacak. Yeryüzünün dört bucağındaki ulusları -Gog'la Magog'u [Ye'cûc'le Me'cûc'u]- saptırmak, savaş için bir araya toplamak üzere zindandan çıkacak. Toplananların sayısı, deniz kumu kadar çoktur." (Vahiy, 20). *Yaratılış*'ta Magog (Me'cûc) ismi sadece Nuh peygamberin Yafet'ten olma torunu olarak geçer. Oysa *Hezekiel* ve *Vahiy*'de betimlenen Ye'cûc ve Me'cûc halkı arasında önemli benzerlikler vardır. Orta Çağ teologları tarafından *Yaratılış*'taki Me'cûc (Magog) ile *Hezekiel* ve *Vahiy*'deki Ye'cûc ve Me'cûc (Gog ve Magog) aynı kişi ya da halk olarak düşünülür. Bununla beraber Antik Çağ'dan itibaren Yafet, Avrupa'nın babası olarak tahayyül edilir. Ham, Nuh peygamberin çaresizliğine gülererek hem kötülüğün simgesi hem de Afrika'nın babası olmuştur. Ayrıca Ham, bir taraftan şeytanlaştırılırken diğer taraftan, Babil kulesinin kâfir mimarı Nimrod'un atası olduğu inancıyla ötekileştirilmiştir. Oysa *Hezekiel* ve *Vahiy*'deki Ye'cûc ve Me'cûc'un Avrupa'nın atası olduğuna inanılan Yafet ve soyu ile alakası yoktur. Bu nedenle Orta Çağ teologlarının kabul ettiği şekliyle *Yaratılış*, *Hezekiel* ve *Vahiy*'de geçen Ye'cûc ve Me'cûc halkının aynı olduğu iddiası dönemin tarihsel bilgisiyle çelişmektedir. Bir kısım Orta Çağ yazarı bu çelişkiyi gördüğünden dolayı *Yaratılış*'tan ziyade *Hezekiel* ve *Vahiy*'de geçen Ye'cûc ve Me'cûc betimlemelerinden ilham alarak kıyamet senaryoları yazmıştır.²⁹

Yahudi ve Hristiyan inancında ahir zamanda ortaya çıkarak dünyada karışıklıklara sebep olacak Ye'cûc ve Me'cûc kavmi *Kur'an-ı Kerim*'de *Kehf* ve *Enbiya* sûrelerinde geçer.³⁰ *Kur'an*'da mezkûr hadise şu şekildedir: "İki sed (dağ) arasına vardığı vakit, onların önünde hiç söz anlamayan bir kavim buldular. Dediler ki 'Ey Zülkarneyn! Haberin olsun Ye'cûc ile Me'cûc bu topraklarda fesad çıkarıp duruyorlar; onun için onlarla bizim aramızca bir sed yapman şartıyla sana bir vergi versek olur mu?' Zülkarneyn: 'Rabbimin beni içinde bulundurduğu iktidar daha hayırlıdır; haydin siz bana gücümüzle yardım edin ben de onlarla sizin aramızca sedden daha sağlam bir engel yapayım.'" (Kehf Sûresi 93, 94, 95). Diğer kutsal metinlerde olduğu gibi *Kur'an* da Zülkarneyn seddinin ne

²⁸ van Donzel, Schmidt, *Gog and Magog in Early Syriac and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*, s. 5.

²⁹ Thomas Franke, *Monsters at the End of Time: Gog and Magog and Ethnic Difference in the Catalan Atlas (1375)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), University New Mexico, 2014, s. 1, 2.

³⁰ Yasin Meral, "Ye'cûc ve Me'cûc Kelimelerinin Etimolojisine Dair", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59/2 (2018), s. 161.

zaman ve nerede yapıldığı konusu müphemdir.³¹ Çok sayıda müfessir Zülkarneyn seddinin Türklere karşı Orta Asya'da ya da Kafkasya'da yapıldığı konusunda hemfikirler.³²

Ye'cûc ve Me'cûc halkı tarih boyunca popüler kültürde farklı şekillerde kendini göstermiştir. Kutsal kitaplar dışında literatürde mezkûr halka dair ilk kayıtlardan biri 1. yüzyılda yaşamış Yahudi tarihçi Titus Flavius Josephus'un *Antiquities of the Jews* adlı eserinde geçmektedir. Josephus, Me'cûc'un Nuh peygamberin soyundan geldiğini ve Kafkasya'nın kuzeyinde yaşadığını belirttiikten sonra "Yunanlar tarafından onlara İskitler denildiğini" (Josephus I, VI.1) yazar. Josephus, Yahudi sahasındaki İskitleri genellikle Ye'cûc ve Me'cûc olarak tanımlar. Yahudi tarihçi Kafkasya'da Büyük İskender'in demir kapılardan bir geçit yaptığundan bahseder.³³ Antik Çağ'ın coğrafyacıları, İskit terimini, menşei ayırımı yapmaksızın medeniyetlerinin sınırının kuzeyindeki tüm halkları tanımlamak için kullanır. Ayrıca Roma İmparatorluğu'na Cermen saldırıları başlamadan önce 3. yüzyılda Kelt'lerin, Me'cûc'un soyundan geldiğine dair Batı yazınında kayıtlar vardır. Roma İmparatorluğu'nu barbarların istila etmesinden dolayı Yahudiler ve Hristiyanlar, Keltler ve İskitleri Me'cûc'un soyu olarak yorumlamışlardır.³⁴

Ye'cûc (Gog) ile Gotları ilk kez 3. yüzyılda Latin şair Commodianus özdeşleştirmiştir. 4. yüzyılda Aziz Ambrose *Hezekiel*'e dayanarak düşman Gotları, Ye'cûc ve Me'cûc halkı olarak nitelendirmiştir. Aziz Ambrose'un, Ye'cûc (Gog) ile Gotlar arasında bağ kurmasının sebebi, Gotların Roma'da yapmış olduğu tahribata şahsen tanık olmasıdır. Aziz Ambrose'un düşüncesine Hieronymus (Aziz Jerome)'un karşı çıkmasına rağmen 5. yüzyıldan sonra da Ye'cûc (Gog) ile Gotların aynı halk olduğu düşüncesi kabul görmeye devam etmiştir. Hieronymus'un kendisi Hun baskısından dolayı Filistin'e kaçmıştır. Bu nedenle Hieronymus, Ye'cûc ve Me'cûc halkının Hunlar olduğunu ve onların Kafkasya'da Büyük İskender tarafından kapatıldığını eserinde kaydetmiştir. Sevilleli Isidore de *Hezekiel*'den yola çıkarak "İskit ve Got menşei Magog [Me'cûc]" (Etymologies, IX.ii.27) ifadesini

³¹ *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir III*, ed. Hayreddin Karaman ve diğ., Ankara 2012, s. 579.

³² Çok sayıda İslam alimi Kur'an'da geçen mezkûr ayetlerden yola çıkarak Ye'cûc ve Me'cûc'un kimliğini ve Zülkarneyn seddinin nerede olduğunu tartışmıştır. Vehb bin Münebbih, Muhammed bin Cerir Taberî, Ya'kûbî, İbn Hurdâzbih, Ahmed el-Birûnî, Zemahşerî, Fahreddin er-Râzî, Ebû Hayyân, et-Tabressî, Kurtubî gibi müfessirler Ye'cûc ve Me'cûc ile Türkleri özdeşleştirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. İsmail Cerrahoğlu, "Ye'cûc-Me'cûc ve Türkler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XX (1972), s. 111 vd.

³³ John Andrew Boyle, "Alexander and the Mongols", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 2 (1979), s. 123.

³⁴ Andres Runni Anderson, *Alexander's Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, Cambridge, Massachusetts 1932, s. 8, 9; van Donzel, Schmidt, *Gog and Magog in Early Syriac and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*, s. 10, 14; Andrew Gow, "Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps: Orientalizing Ethnography in the Apocalyptic Tradition", *Journal of Early Modern History* 2 (1998), s. 61; Peter G. Bietenholz, *Historia and Fabula: Myths and Legends in Historical Thought from Antiquity to the Modern Age*, Leiden, New York, Köln 1994, s. 122.

kullanmıştır.³⁵ 7. yüzyılda yazılan *Fredegar Kroniği*'nde Ye'cûc ve Me'cûc (Gog ve Magog) ismi geçmez. Ancak eserde Kafkasya'nın ötesinde Büyük İskender tarafından kapatılan bir halktan bahsedilir.³⁶

Yukarıda belirtildiği gibi Ye'cûc ve Me'cûc kıssası Orta Çağ'da çoğu zaman Büyük İskender seddi efsanesiyle anılmıştır. Batı literatüründe Büyük İskender efsanesinin iki versiyonu yaygındır. Birincisi Pseudo-Methodius *Vahiy* adlı anlatısı, ikincisi ise *Büyük İskender Romansı*'dır.³⁷ Pseudo-Methodius'un eseri 7. yüzyılda (muhtemelen 692'de) yazılmıştır. Eserde Ye'cûc ve Me'cûc kıssası şu şekilde geçer: "Hezekiel'deki kehanete göre dünyanın sonunda yok oluşun son gününde İskender tarafından Kuzey'de kapatılan baskılar ve krallardan olan Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc] İsrail topraklarında ortaya çıkacaktır." (Pseudo-Methodius, 9.10). Eser, ilk Arap fetihlerine karşılık kaleme alınmıştır. Müellif eserinde Deccal'ın ortaya çıkışı ve hâkimiyeti, Ye'cûc ve Me'cûc'un dünyayı istilası ve kıyametten önceki felaketleri konu edinmiştir. Pseudo-Methodius'un anlatısına göre Büyük İskender, Asya seferinde *gens immunda* (kirlili halk) yani Ye'cûc ve Me'cûc ile karşılaşır. Büyük İskender, medeniyetten uzak bu yabancı kabileyi iki dağın arasına sürükler ve Tanrı'dan dağları iterek onları oraya kapatmasını ister. Böylece meskûn dünyanın diğer halklarının yok edilmesi engellenir.³⁸

Ye'cûc ve Me'cûc efsanesinin Batı literatüründe uzun süre dolaşmasını sağlayan en önemli kaynak kuşkusuz *Büyük İskender Romansı*'dır. *Romans*, Büyük İskender'in yaşamını ve işlerini anlatan geniş ölçüde hayali unsurlar barındıran bir eserdir. Eserin ilk olarak MS 338'den önce yazıldığı tahmin edilmektedir. İlk nüshalarda Ye'cûc ve Me'cûc kıssası geçmez. Ancak 7. yüzyıl dolaylarında *Romans*'ın bir nüshasına Ye'cûc ve Me'cûc anlatısı eklenir. 10. yüzyılda Olynthus'lu Kallisthenes tarafından *Büyük İskender Romansı*' Yunancadan Latinceye daha sonra da çok sayıda yerel Avrupa diline tercüme edilmiştir. 11. ve 12. yüzyıllarda *Romans*'ın eklemeli versiyonları yayımlanmıştır (1185 ve 1236). *Romans*, Büyük

³⁵ Anderson, *Alexander's Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, s. 8, 9; van Donzel, Schmidt, *Gog and Magog in Early Syriac and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*, s. 10, 14; Gow, "Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps", s. 61; Bietenholz, *Historia and Fabula*, s. 125.

³⁶ Bietenholz, *Historia and Fabula*, s. 127; Anderson, *Alexander's Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, s. 10.

³⁷ *Büyük İskender Romansı*'nın Grekçe nüshası 3. yüzyılın sonunda İskenderiye'de edebi bir üslupla yazılmıştır. Metin kısa sürede dikkat çekmiş ve farklı okuyucuların kültürüne ya da etnik çevresine uygun olarak yeniden yazılmıştır. *Romans*, kısa sürede çok sayıda neşredilmiş ve farklı dillere tercüme edilmiştir. *Romans*'ın en eski nüshaları Latince (4. yüzyılda) ve Ermenice (5. yüzyılda)'dır. *Romans*'ın en ilgi çekici nüshalarından biri Süryanice versiyondur. Süryanice nüsha 7. yüzyılda yazılmıştır ve Grekçe nüshaya benzemektedir. Süryani redaktör o zamana kadar bilinmeyen bazı hikâyeleri metne eklemiştir. Bu hikâyelerden biri Büyük İskender'in Ye'cûc ve Me'cûc'e karşı bir duvar inşa etmesidir. van Donzel, Schmidt, *Gog and Magog in Early Syriac and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*, s. 17.

³⁸ Alessandro Scafi, "Mapping the End: The Apocalypse in Medieval Cartography", *Literature & Theology*, 26/4 (2012), s. 409.

İskender'in Kuzey'de Breastlar olarak bilinen dağların ve Hazarların arasında kapıların ardına yirmi iki kral ve halkını kapattığını anlatır. Bu halkların isimlerini sıralarken ilk olarak Goth ve Magoth'u (Ye'cûc ve Me'cûc) belirtir. Tüm bu halkların İskender'in yaptığı kapıların ardında yaşadıkları ve köpek, sinek ve yılanlarla hatta cenin ve ölmüş insan etiyile beslendiklerini kaydeder.³⁹ *Büyük İskender Romansı*, Orta Çağ boyunca Ye'cûc ve Me'cûc halkının canavar bir ırk olduğu konusunda, Avrupa'da çizilen dünya haritalarını, minyatürleri ve resimleri etkileyen en önemli kaynaktır.⁴⁰

Orta Çağ Avrupası'nda Çizilen Dünya Haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc

Antik Çağ'da Roma İmparatorluğu sınırları dışında yaşayan insanlar barbar, canavar veya günahkâr imgelemleriyle ötekileştirilirken 4. yüzyılda imparatorluğun Hristiyanlaşmasından sonra Romalı teolog Aziz Augustine (354-430), canavarlar ile insanlar arasındaki tezatlığı gidermeye çalışmıştır. Aziz Augustine'e göre Tanrı, yaratıcılığının çeşitliliğini göstermek amacıyla canavarları dünyaya göndermiştir.⁴¹ Hristiyan bilgin Sevilleli Isidore (560-636) ise meskûn dünyada canavarlarla insanların bir arada yaşamasını, işlenmiş günahların bir bedeli olarak görürken canavar ırkların varlığına pragmatik bir bakış açısıyla yaklaşır. Böylece Aziz Augustine ve Sevilleli Isidore erken Orta Çağ boyunca mitolojik ve Tanrısal kökenli canavar ırk efsanelerindeki yaratıkları meskûn dünyanın doğal bir parçası olarak görmüştür. Ancak Romalı hatip Marcus Cornelius Fronto (2. yüzyıl), yazar Pierre Bersuire (1290-1362) ve seyyah Sir John Mandeville (14. yüzyıl)'yi de içeren hem klasik dönem hem de Orta Çağ yazarlarının büyük bir kısmı canavarların varlığını, *doğaya karşı (contra naturam)* bir unsur olarak yorumlamıştır.⁴²

Antik ve Orta Çağ kaynaklarında canavarların iki farklı coğrafi bölgede yaşadıkları düşüncesi yaygındır: Birincisi, canavarların iklimin ürünü olduğu düşüncesiyle dünyanın yaşama elverişsiz bölgelerinde ortaya çıktığı görüşüdür. Antik, Orta Çağ ve erken Rönesans dönemlerinde dünya, iklimsel bölgelere ayrılmış olarak tahayyül edilir. Bu düşünce, en basit şekliyle ekvator yakınındaki yaşama elverişsiz sıcak kuşak, sıcak kuşağın kuzey ve güneyindeki yaşanabilir ılıman bölge ve kuzey ve güney kutbunda yaşama elverişsiz buzul bölgedir. Böylece ılıman

³⁹ *The Greek Alexander Romance*, Çev. ve yay. haz. Richard Stoneman, New York 1991, s. 10, 28, 32, 185 vd.; Ernest A. Wallis Budge (ed. trc. ve notlandırın), *The History of Alexander the Great: Being the Syriac Version of the Pseudo-Callisthenes*, Cambridge 1889, s. 53.

⁴⁰ Suzanne Conklin Akbari, *Idols in the East: European Representations of Islam and the Orient, 1100-1450*, Ithaca, London 2009, s. 90-92.

⁴¹ Thomas Franke, *Monsters at the End of Time: Gog and Magog and Ethnic Difference in the Catalan Atlas (1375)*, s. 26; Rudolf Wittkower, "Marvels of the East: A Study in the History of Monsters", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 5 (1942), s. 167, 168.

⁴² Chet van Duzer, "Hic sunt dracones: The Geography and Cartography of Monsters", *The Ashgate Research Companion to Monsters and the Monstrous*, ed. Asa Simon Mittman, Peter J. Dendle, 2012, s. 388; Wittkower, "Marvels of the East: A Study in the History of Monsters", s. 169.

kuşak dışında kalan bölgelerdeki aşırı sıcaklık değerlerinin canavarları ürettiğine inanılır. Canavarların yaşadığı düşünülen ikinci coğrafi bölge ise dünyanın köşesidir. Bu görüşün temeli, antik Yunan'a dayanır. Antik Yunan'dan Rönesans'a kadar dünyanın uzak köşelerinde farklı hayvanların ve canavarların yaşadığına dair efsaneler varlığını korumuştur.⁴³ Mappamundilerde de bu doğrultuda canavar ırklar ve Ye'cûc ve Me'cûc halkı genellikle dünyanın köşelerinde yani Okyanus Nehrine yakın yerlerde tasvir edilmiştir.

Antik Çağ'dan 13. yüzyıla Latin Avrupa'nın dünya algısı ve ufku, Doğu Avrupa'da Macarlara, Ruslara ve Bizans İmparatorluğu ile Yakındoğu'nun Müslüman güçlerine kadar uzanıyordu. Bu sınırın ötesine dair tahsilli Katolik Hristiyanların dahi bilgisi oldukça belirsizdi. Hristiyanlığın sınırında Rus stepleri *öteki* kimliğinin oluşmasında önemli bir hattı.⁴⁴ Avrupa'nın zihin dünyasında uzun süre bu sınırın ötesindeki boşluğu, efsanevi Ye'cûc ve Me'cûc halkı doldurdu. 18. yüzyılın ortalarına kadar Ye'cûc ve Me'cûc ülkesi Avrupa'da çizilen dünya ve Asya haritalarında Hazar Denizi'nin batısında, Çin'in kuzeyinde, Moğolistan ya da Sibiry coğrafyasında yerini almıştır.⁴⁵ Anderson'a göre Doğu'ya giden seyyahların Avrupa'ya taşıdığı gerçekçi bilgiler neticesinde 1100 ve 1500 yılları arasında çizilen haritalarda Ye'cûc ve Me'cûc ülkesinin Batı'dan yavaş yavaş Doğu'ya kaydığı görülmektedir.⁴⁶

Geç Antik Çağ ve Orta Çağ dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc terimi genellikle kıyametle ilgili yıkım hikayelerinde geçer. Hristiyan inancına göre kıyamet günü Ye'cûc ve Me'cûc hapsedildiği yerden çıkacak ve insanlığın sonunu getirecektir. Dünya haritalarının çoğunda Ye'cûc ve Me'cûc, Büyük İskender ve Büyük İskender'in duvarı, zaman zaman da Deccal gibi motifler bir arada resmedilmiştir. Kartografların çoğu Ye'cûc ve Me'cûc'u bir duvarla çevrilmiş bölge ya da halk olarak göstermektedir. Bazı haritacılar ise bölgeye "gens immunda" (kirlili halklar) gibi aşağılayıcı sözler eklemiştir. Ye'cûc ve Me'cûc hakkındaki bilgiler bazen harita içinde bazen de haritanın kenarlarında açıklama şeklinde verilmiştir. Haritalarda Ye'cûc ve Me'cûc'un bir halk ile özdeşleştirilmesi özellikle 13. yüzyıla tesadüf eder. Bu dönemde Ye'cûc ve Me'cûc, genellikle *inclusi Tatari* (hapsedilmiş Tatarlar) ya da *inclusi Judaei* (hapsedilmiş Yahudiler) şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁷

Orta Çağ kaynaklarında Ye'cûc ve Me'cûc tasvir edilirken dönemin siyasi ve askeri şartlarına göre bu apokaliptik halk zaman zaman Gotlar, Hunlar, Alanlar, Hazarlar, Araplar, Türkler, Macarlar, Partlar, Moğollar, Kayıp On Kabile, İskitler, İskandaniyalılar veya Yahudiler olarak tanımlanmıştır. Hatta çok daha geç bir

⁴³ van Duzer, "Hic sunt dracones: The Geography and Cartography of Monsters", s. 389-391.

⁴⁴ Peter Jakson, "Christians, Barbarians and Monsters: The European Discovery of the World beyond Islam", *The Medieval World*, ed. P. Linehan, J. L. Nelson, London 2002, s. 93, 94.

⁴⁵ Gow, "Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps", s. 63.

⁴⁶ Anderson, *Alexander's Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, s. 85 vd.

⁴⁷ Anderson, *Alexander's Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, s. 101; Wright, *The Geographical Lore of the Time of the Crusades*, New York 1925, s. 287.

tarihte 1812’de Napolyon ve ordusu Moskova seferine çıktığında Ruslar, Napolyon’u Deccal ve ordusunu Ye’cûc ve Me’cûc olarak yorumlamıştır.⁴⁸ Orta Çağ kaynaklarının bir kısmında olduğu gibi haritalarda da Ye’cûc ve Me’cûc, bir halk ya da bölge olarak tasvir edilirken erken Orta Çağ’da çizilen dünya haritalarında genelde bir millet ya da dini grupla ilişkilendirilmemiştir.

Ye’cûc ve Me’cûc terimleri kimliksiz bir halk ya da bölge olarak ilk kez 11. yüzyılın başında çizilen Anglo-Sakson Koton Haritası’nda geçmektedir. Koton Haritası’nda Hazar Denizi’nin güney batı kıyısında küçük bir toprak parçası üzerine “gog et magog” yazılmıştır [Şekil 3 (a)]. Haritada Ye’cûc ve Me’cûc topraklarının etrafı çevrilmemiş ve bölgede yaşayanlar hakkında aşağılayıcı veya küçümseyici bir ifade kullanılmamıştır.⁴⁹

Kaynak: (a) <https://www.bl.uk/collection-items/anglo-saxon-world-map>
(b) <http://www.myoldmaps.com/early-medieval-monographs/217-lambert-of-st-omer/>
(c) <https://www.bsb-muenchen.de/en/article/projekt-zur-tiefenerschliessung-illuminierter-handschriften-bewilligt0-2540/#group-c4704-1>

Şekil 3: (a) Anglo-Sakson Koton Haritası’nda Ye’cûc ve Me’cûc, (b) Lambert de Saint-Omer Haritası’nda Ye’cûc ve Me’cûc, (c) Münih Isidore Haritası’nda Ye’cûc ve Me’cûc

1120’de Fransız Benediktin rahibi Lambert de Saint-Omer (c. 1050-1125) tarafından yazılan *Liber Floridus* adlı eserde yer alan dünya haritasının en kuzey köşesinde hem Okyanus Nehri’yle hem de Hazar Denizi’yle (*mare caspium*) neredeyse tamamen sarılmış, ada şeklindeki alana “hic inclusit Alexander regna xxxii” (Burada İskender, otuz iki kralı hapsedmiştir) yazılmıştır. Ancak Saint-Omer, Ye’cûc ve Me’cûc ismini haritada kullanmamıştır [Şekil 3 (b)]. 1130’larda çizilen Münih Isidore Haritası’nda kuzeydoğuda Okyanus Nehri’nde iki bölümden oluşan

⁴⁸ Anderson, *Alexander’s Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, s. 12-14.

⁴⁹ Anderson, *Alexander’s Gate, Gog and Magog, and Inclosed Nations*, s. 13; Scott D., Westrem, “Against Gog and Magog”, *Text and Territory: Geographical Imagination in the European Middle Ages*, Ed. Sylvia Tomasch, Sealy Gilles, Philadelphia 1998, s. 60; Gow, “Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps”, s. 63.

ada üzerine “gog magog” terimleri yazar [Şekil 3 (c)].⁵⁰ Mezkur üç haritatinın herhangi bir yerinde Ye'cûc ve Me'cûc terimi açıklayıcı bir ifade kullanılmamıştır.

Mainzli Henry'nin 1180'lerde çizdiği dünya haritasında kuzeyde üç taraftan Okyanus Nehri'yle bir taraftan kale burcuyla kapatılmış kare bir parça üzerine “gog magog gens imunda” (Ye'cûc ve Me'cûc, kirli halklar) yazar. Bu bölge Hazar Denizi'nin yukarısında tasvir edilmiştir [Şekil 4 (a)]. Bölgede yaşayanlar aşağılanırken halkın, etnik ya da dini kimliği belirtilmemiştir. 1260'ta çizilen Psalter Haritası'nda kuzeyde Okyanus Nehri'nin yakınında Büyük İskender'in yaptırdığı duvar ve kapılar resmedilmiştir. Haritanın kenarında şu açıklama vardır: “büyük bir kapının yer aldığı kuzeydoğudaki bir dağ silsilesi dünyanın geri kalanından ismi bilinmeyen bir bölgeyi ayırır.”⁵¹ Psalter Haritası'nda Ye'cûc ve Me'cûc terimi açıkça geçmemekle birlikte Büyük İskender efsanesine atıf yapılmıştır [Şekil 4 (b)].

Kaynak: (a) <http://www.myoldmaps.com/early-medieval-monographs/215-the-sawley-map/215-sawley.pdf>
(b) <https://www.bl.uk/collection-items/psalter-world-map#>
(c) <https://www.bl.uk/collection-items/world-map-by-ranulph-higden>

Şekil 4: (a) Mainzli Henry'nin Dünya Haritası'nda Ye'cûc ve Me'cûc, (b) Psalter Haritası'nda Ye'cûc ve Me'cûc, (c) Ranulph Higden'in Dünya Haritası'nda Ye'cûc ve Me'cûc

1350'li yıllarda Ranulph Higden'in çizdiği dünya haritasının kuzeydoğusunda Hazar Denizi'nin güneyinde bir duvarla kapatılmış alan resmedilmiştir. Ancak buradaki Hazar Denizi iç deniz olarak gösterilmemiş okyanusa açık tasvir edilmiştir. Haritadaki metinde İskender tarafından hapsedilen Ye'cûc ve Me'cûc'un dünyanın sonunda oradan kaçacağı ve dünyaya büyük zarar vereceği yazar [Şekil 3 (c)].⁵²

⁵⁰ Gow, “Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps”, s. 71; Anna-Dorothee von den Brincken, “Raum und Zeit in der Geschichtzenzyklopädie des hohen Mittelalters”, *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, s. 237, 238.

⁵¹ Gow, “Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps”, s. 71.

⁵² Westrem, “Against Gog and Magog”, s. 61-65; Gow, “Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps”, s. 64, 71; Emily Allinson, “Mapping the Mongols: Depictions and Descriptions of Mongols on medieval European World Maps”, *Leidschrift*, 28/1 (2013), s. 35; von Duzer, “*Hic sunt dracones*: The Geography and Cartography of Monsters”, s. 407.

Zikredilen tüm bu haritalarda Ye'cûc ve Me'cûc halkı herhangi bir etnik veya dini grupla ilişkilendirilmemiştir.

Kaynak:

<https://www.facsimilefinder.com/facsimiles/fra-mauro-map-facsimile#&gid=1&pid=11>

Şekil 5: Fra Mauro Haritası'nda Geçen Ye'cûc ve Me'cûc Efsanesi

Bu başlık altında üzerinde durulması gereken bir kartograf da Fra Mauro ve onun dünya haritasıdır. 15. yüzyılın keşifleri Venedikli kartograf Fra Mauro'nun Ye'cûc ve Me'cûc ve Büyük İskender'in duvarıyla ilgili efsaneye şüpheyle yaklaşmasına neden olmuştur. Fra Mauro, 1455'lerde çizdiği dünya haritasında Hazar Denizi'nin alt kısmına yazdığı şu metinle şüphesini dile getirmiştir: “Birilerinin okuduğu gibi, Hazar Dağları'nın yamaçlarında ya da biraz uzağında Büyük İskender tarafından bazı halkların kapatıldığı yazır. Fakat bu düşünce açıklığı yanlıştır ve [bu inanç] daha uzun süre devam etmemelidir. Ancak bu dağların çevresinde yaşayan halklar çok çeşitlidir, hatta çok büyük kısmının bilinmediği kesinlikle aşikardır. Özellikle bu bölge-

18

ler yerleşime açıldığından beri Sorsamlar, Mingresiler, Ermeniler, Çerkesler, Tatarlar ve pek çok farklı milletten oluşan diğer halklar gibi bizim de tüccarlarımız sık sık bu güzergahı ziyaret eder. Bu sebeple, eğer bu halklar İskender tarafından kapatılmış olsa inanıyorum ki seyyahlar bu durumun farkında olur ve bizzi bu konuda bilgilendirirler. [...]”⁵³ [Şekil 5] Kartograf, 15. yüzyılda Doğu'ya giden seyyahların verdiği gerçekçi bilgileri göz önünde bulundurarak haritasında Ye'cûc ve Me'cûc efsanesine dair bir tasvirde bulunmamıştır. Çağdaşlarından farklı olarak mezkûr efsanenin müphemliği konusunda okuyucuyu uyarma gereksinimi duymuştur.

Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc halkının bir kimliğe kavuşması 1200'lü yıllarda gerçekleşmiştir. Klasik kaynaklardaki bilgilere dayanarak 13. yüzyılda çizilen iki haritada Türkler Ye'cûc ve Me'cûc ile özdeşleştirilmiştir. 1230'larda Moğolların Rusya'yı fethi ve sonrasında Silezya'ya kadar ilerlemesi Avrupa'da onların kıyamet alameti olarak yorumlanmasına ve Ye'cûc ve Me'cûc kavmi olduklarına dair görüşün yayılmasına sebep olmuştur. 15. yüzyılda Avrupa için Moğol tehdidinin ortadan kalkmasından sonra, çizilen dünya haritalarında mezkûr kavim dönemin antisemitizm anlayışına uygun olarak Yahudiler olarak tasvir edilmiştir.

Ye'cûc ve Me'cûc Olarak Türkler

⁵³ Fra Mauro, *Fra Mauro's World Map: With a Commentary and Translations of the Inscriptions*, Ed. Pirro Felcheta ve diğ., Turnhout 2006, s. 617 vd.

Antik ve erken Orta Çağ kaynaklarında Ye'cûc ve Me'cûc'un Türkler veya bir Türk boyu olduğuna dair çok sayıda kayıt olmasına rağmen Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarından sadece iki tanesinde Ye'cûc ve Me'cûc ile Türkler arasında bir bağ kurulmuştur: Ebtorf ve Hereford Haritası. İki harita aynı kaynaktan çıkmış gibi birbirine çok benzemektedir.

Ebtorf Haritası'nda [Şekil 6 (a)]⁵⁴ iki farklı yerde Ye'cûc ve Me'cûc terimi geçmektedir. İlk olarak Hazar Denizi'nin (Porte Caspie) ardında, İskit topraklarının yakınında, iki kenarı dağlarla iki kenarı kaleyle çevrili kare şeklindeki alanın içinde Ye'cûc ve Me'cûc tasvir edilmiştir. Resimde oturan iki çıplak adam yerde yatan kurbanın el ve ayaklarını yerken ve kanını içerken betimlenmiştir. Resmin üst kısmında "İskender, Deccal'ın ortağı iki kirlili halk olan Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc]'u burada hapsedmiştir. Onlar insan eti yerler ve insan kamı içerler."⁵⁵ ifadesi yer alır [Şekil 6 (b)]. Haritadaki bu metin İskender *Romans'*ındaki efsaneye atıf yapılmaktadır. İslam kaynaklarından Zemahşerî (1075-1144) de Ye'cûc ve Me'cûc olarak özdeşleştirdiği Türklerin insan eti yediğini belirtir.⁵⁶

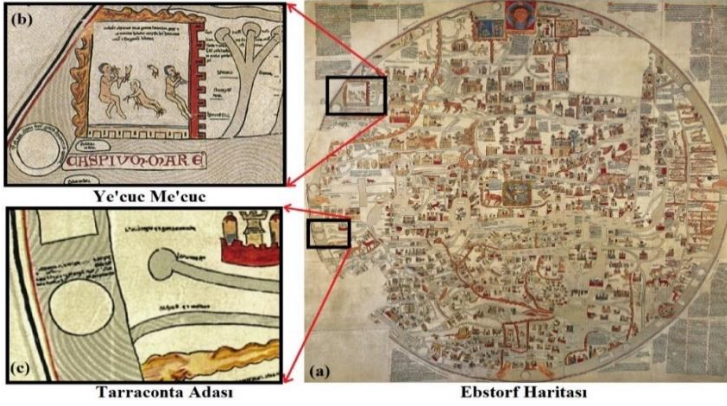
Haritada Ye'cûc ve Me'cûc terimi ikinci kez Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği noktada Okyanus Nehri içinde yer alan, basit bir daire şeklinde çizilen Tarraconta Adası'nda geçer. Adanın üst kısmındaki metinde şöyle yazar: "Tarraconta şehri ve adasında Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc] soyundan gelen Türkler yaşar ki onlar çocuk eti ve doğmamış bebek yiyerek beslenen barbar ve kirlili bir halktır"⁵⁷ [Şekil 6 (c)]. Türklerin Ye'cûc ve Me'cûc soyundan geldiği ve yeme-içme alışkanlıklarının barbarca olduğu bilgisi İskender'in *Romans'*ından alınmıştır.

⁵⁴ Ebtorf Haritası mappamundi türünün güzel bir örneğidir. 3.56 X 3.58 boyutuyla oldukça büyük Ebtorf Haritası'nın 13. yüzyılda çizildiği tahmin edilmektedir. Ebtorf Haritası 1843 yılında aşağı Saksonya'da Ebtorf Manastırı'nda keşfedilmiştir. II. Dünya Savaşı'nda harita tahrip olmuştur. Daha sonra tahrip olan parçalar birleştirilerek günümüze ulaşan şekliyle yeniden çizilmiştir. T-O biçiminde çizilen haritada çok sayıda nehir, deniz, kıta, ada, kasaba, yapı, dağ, hayvan, bitki, insan ve canavar ırk tasviri mevcuttur. Haritada verilen bilgilerin pek çoğu 1214'te Gervasius of Tillbury tarafından yazılan ve Kutsal Roma Cermen İmparatoru IV. Otto (1209-1215)'ya atfedilen *Otia imperialia* adlı esere dayanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre haritanın çizimi de Tillbury'e aittir. Ebtorf haritası coğrafi açıdan bir harita; öğretici anlamda bir ansiklopedi, ikonografik olarak Tanrının dünyayı yaratışının bir tasviri, bir dünya kroniği, İncil'den sahnelerin yer aldığı bir metin, mit ve efsanelerin bir külliyatı ve farklı türdeki hayvanların resmedildiği bir metindir. G. Pischke, "The Ebtorf Map: Tradition and Contents of a Medieval Picture of the World", *History of Geo-and Space Sciences*, 5 (2014), s. 155 vd; Bettina Bildhauer, "Blood, Jews and Monsters in Medieval Culture", *The Monster Theory Reader*, ed. J.A. Weinstock, Minnesota 2020, s. 194.

⁵⁵ http://www2.leuphana.de/ebskart/index.html#V21_004/ (E.T. 22.05.2020); Hartmut Kugler, "Die Ebtorfer Weltkarte: Ein europäisches Weltbild im deutschen Mittelalter", *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur*, 116/1 (1987), s. 20.

⁵⁶ Cerrahoğlu, "Ye'cûc-Me'cûc ve Türkler", s. 113.

⁵⁷ http://www2.leuphana.de/ebskart/index.html#V21_004/ (E.T. 22.05.2020); Kugler, "Die Ebtorfer Weltkarte", s. 21.

Kaynak: <https://warnke.web.leuphana.de/hyperimage/EbsKart/originals/V1010.jpg>

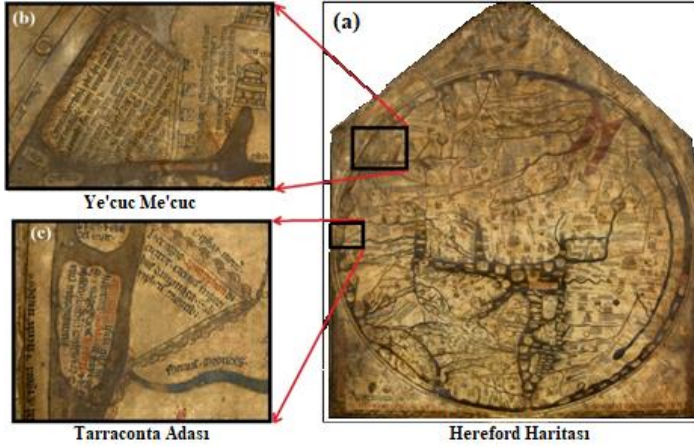
Şekil 6: (a) Ebstorf haritası (b) Ye'cuc ve Me'cuc ülkesi/halkı (c) Tarraconta Adası

Ebstorf'da olduğu gibi Hereford Haritası'nda [Şekil 7 (a)]⁵⁸ da iki yerde Ye'cuc ve Me'cuc ile ilgili bilgi geçmektedir. Haritada doğu yönündeki Hazar Denizi'nden sonra üç taraftan yüksek dağlarla çevrili bir yarımada vardır. Yarımada'nın bir yüzü ana karaya dönüktür ve o kısımda dört kulesi olan bir duvar resmedilmiştir. Yarımada'nın içerisine şu metin yazılmıştır: “Bu yerdeki deşsetler hayal edilebilecekten daha kötüdür, dayanılmaz soğuk ve dağlardan esen kesici bir rüzgâr vardır. Burada yaşayanlar kültürsüzdür, insan eti yerler ve kan içerler, Cain'in soyundan gelirler ve Büyük İskender sayesinde Tanrı'nın izniyle hapsedilmişlerdir –İskender'in huzurunda bir deprem oldu ve onların etrafı dağlarla çevrildi, dağların olmadığı yere de İskender bir duvar ördü.” Bu duvarın güneyinde de şu betimlemeler vardır: “burada hapsedilenler Deccal'ın zamanında ortaya çıkacak ve dünyayı yok edecek olan Solinus tarafından bahsedilenlerle aynı yamyamlardır.”⁵⁹[Şekil 7 (b)]

⁵⁸ Hereford Haritası'nın 1300'lü yıllarda çizildiği tahmin edilmektedir. Günümüze ulaşan en büyük ebatlara sahip T-O türünde dünya haritasıdır. Mezkûr harita İngiltere'de Hereford Katedrali'nde sergilenmektedir. Haritada çok sayıda efsane ve hikâyeye vardır. Ayrıca şehirler, nehirler, dağlar, hayvanlar ve farklı ırkların tasvirleri de mevcuttur. *Kitab-ı Mukaddes*'ten hikâyeler içermektedir. Haritanın merkezinde Kudüs şehri vardır ve Asya kıtası haritanın üs kısmına konumlandırılmıştır. Harita üç bölümden oluşmaktadır. Birinci kısım dünyanın kendisi, ikinci kısım rüzgarları gösteren halka, üçüncü kısım ise resimsel çerçeve. Meskûn dünya üzerindeki metinler Latince yazılmıştır. Dünyadan sonra çizilen rüzgâr halkası içinde hem Latince hem de Fransızca metinler vardır. Çizeri tam olarak bilinmemekle birlikte bazı araştırmacılar Richard de Bello olduğunu iddia eder. Harita, verdiği bilgilerden dolayı eğitilmiş biri tarafından çizildiği tahmin edilmektedir. Haritanın kaynakları arasında Saint Beatus of Liébana, Psalter Dünya Haritası, Mainzli Henry'nin Dünya Haritası önemli yer tutar. Ayrıca Rubruck'un Doğu seyahatnamesi de kartografini başvurduğu eserlerden biridir. Harvey, P.D.A., *Mappa Mundi: The Hereford World Map*, London 1996, s. 7.

⁵⁹ *Die Herefordkarte*, yay. haz. Konrad Miller, Druck von A. Bonz' Erben, Stuttgart 1903, 51-53; Gow, “Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps”, s. 66; W.L. Bevan, H.W. Phillott, *Medieval Geography: An Essay in Illustration of the Hereford Mappa Mundi*, London 1873, s. 50; Westrem, “Against Gog and Magog”, s. 70.

Haritada Ye'cûc ve Me'cûc terimi bir de tam kuzeyde dünyayı çevreleyen Okyanus Nehri içinde Asya'yı Avrupa'dan ayıran nehrin kaynağında kıyıda uzakta Terraconta Adası içindeki metinde geçer. Adanın çizimi yapıldıktan sonra iç kısmına şu not düşülmüştür: “Gog ve Magog (Ye'cûc ve Me'cûc)'ların soyundan gelen Türkler, Terraconta Adası'nda ikamet ederler ve genç insan eti ve cenin yiyen barbar ve kirlî bir ırktır.”⁶⁰ [Şekil 7 (c)].

Kaynak: <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2017/28-april/news/uk/grayson-perry-s-mappa-selfie-stirs-up-herford>

Şekil 7: (a) Hereford haritası (b) Ye'cûc ve Me'cûc ülkesi/halkı (c) Terraconta Adası

Her iki haritada kartograf, Terraconta Adası'nda yaşayan halkın Ye'cûc ve Me'cûc olduğunu söylemiyor, sadece Türkleri Ye'cûc ve Me'cûc'un bir boyu gibi gösteriyor. İskender *Romans*'ında Me'cûc (Magog) ülkesinin başkenti Taragonce (Taracun/Taracuncte) diye adlandırılır ve orada yaşayan halkın insanoğlunun en barbarları olduğu kaydedilir. Bevan ve Phillott'a göre kartografin Ye'cûc ve Me'cûc ile Türkler arasında bir bağ kurmasının sebebi haritaların çizildiği dönemde Türklerin Hristiyan dünyasını tehdit etmeye başlamasıdır. Gelecekte Latin Kilisesi'nin büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalacağını okuyucuya hissettirmektedir.⁶¹

Hereford ve Erbsolf haritalarında Türklerin Terraconta Adası'nda yaşadıkları ve Ye'cûc ve Me'cûc soyundan geldiklerine dair bilgi, kaynağını İskender *Romans*'ından almasına karşın bu malumat ilk kez Aethicus Ister'de geçmektedir. Ister, *Kozmografya*'sında Türklerin Karadeniz kıyılarında (Euxinum maris) ya da Birricheos Dağlarında ve Terraconta Adası'nda hapsediklerini belirtir. Müellif,

⁶⁰ Bevan, Phillott, *Medieval Geography: An Essay in Illustration of the Hereford Mappa Mundi*, s. 58; Kline, *Maps of Medieval Thought: The Hereford Paradigm*, s. 184.

⁶¹ *The Greek Alexander Romance*, s. 185; Bevan, Phillott, *Medieval Geography: An Essay in Illustration of the Hereford Mappa Mundi*, s. 49; Westrem, “Against Gog and Magog”, s. 57; Henry Weber, *Metrical Romances of the Thirteenth, Fourteenth, and Fifteenth Centuries, published from Ancient Manuscripts, With an Introduction, Notes and a Glossary*, Edinburgh 1810, s. 245 vd.

Türklerin her türlü canlıyı yiyen Ye'cûc ve Me'cûc soyundan geldiğini de eserinde yazmıştır.⁶²

Ye'cûc ve Me'cûc Olarak Moğollar

13. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'da çizilen dünya haritalarının pek çoğunda Moğollar, resimlerle ya da kısa metinlerle tasvir edilmiştir. Ancak bazı haritalarda Moğollar Ye'cûc ve Me'cûc olarak tanımlanmıştır. 1240'larda Moğolların Avrupa'ya askeri seferler düzenlemesi ve bu seferlerde başarılı olmaları çok sayıda Avrupalının dikkatini onların etnik kimliğine, nerede yaşadıklarına ve nereden geldiklerine dair sorulara çekmiştir. Moğolların Avrupa'da Hristiyan ordularını yenmesi ve kıtaya korku salması üzerine Batı yazınında onlar, *flagellum dei* (Tanrının kırbağı), İsmaililer ya da Ye'cûc ve Me'cûc gibi isimlerle anılmıştır. Ayrıca bu dönemde Moğollar, 'Tartarus' kelimesinden bozma Tatarlar⁶³ olarak da adlandırılmıştır. 'Tartarus' terimi klasik Yunan mitolojisinde yerin altındaki cehennem simgeleyen bir çukur demektir. Batı dünyası için tehlike oluşturan Moğollar, 13. ve 14. yüzyıllarda Hristiyan eskatolojisinde önemli bir rol oynayarak zamanla kıyamet senaryolarının vazgeçilmez bir öğesine dönüşmüştür.⁶⁴ Ticari, siyasi, askeri veya dini sebeplerle Batı Avrupa'dan Moğol topraklarına giden seyyahlar ve tacirlerin Avrupa'ya taşıdığı gerçekçi bilgilere rağmen Moğollar hakkındaki mitolojik hikâyeler uzun süre halk arasında dolaşmaya devam etmiştir. Plano Carpini (seyahati 1245-1247) seyahatnamesinde Moğol Hanının isminin Gog kelimesinde gelen "gök" anlamındaki Güyük olduğunu, hanın kardeşinin ise Magog teriminden türemiş Mönge veya Mengü olduğunu kaydetmiştir.⁶⁵ Fransız keşiş seyyah Jean de Joinville (1224-1317) seyahatnamesinde Tatarların dünyanın en uzak köşesinde, sarp kayalıklar arasında yaşadıklarını ve Deccal'ın her şeyi mahvetmeye geldiği zaman Ye'cûc ve Me'cûc halkının onunla hareket edeceğini yazmıştır. Ayrıca Tatarların ölü hayvan etini çiğ olarak yediklerini kaydetmiştir.⁶⁶

13. yüzyılda bir taraftan Avrupa yazınında ve haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc halkının Moğollar olduğu yönündeki düşünce güçlenirken diğer taraftan da 12. yüzyılda Petrus Comestor tarafından yazılan *Historica scholastica*'nın verdiği bilgiler

⁶² *Die Kosmographie des Aethicus*, yay. haz. Otto Prinz, München 1993, s. 120, dn 190, 191; *Die Herefordkarte*, s. 53.

⁶³ Çin kaynaklarında ilk defa görülen Tatar ismi esasen Moğolların bir kabilesidir. Tarihin çeşitli dönemlerinde Tatar, Moğol ve Türk isimleri karıştırılmasına rağmen zamanla Doğu ve Batı yazınında Tatar ve Moğol isimleri özdeşleştirilmiştir. Kürşat Yıldırım, "Tatar Adının Kökeni Üzerine", *Türkiyat Mecmuası*, 22/2 (2012), s. 182; Mehmet Maksudoğlu, "Tatarlar: Moğol mu, Türk mü?", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11-12 (1993-1994), s. 206.

⁶⁴ Felicitas Schmieder, "Christians, Jews, Muslims-and Mongols: Fitting a Foreign People into the Western Christian Apocalyptic Scenario", *Medieval Encounters*, 12/2 (2006), s. 274, 277 (Sayın Prof. Dr. Felicitas Schmieder'e, bu makaleyi tarafıma gönderdiği için müteşekkirim); Allinson, "Mapping the Mongols", s. 36.

⁶⁵ Plano Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi: 13. Yüzyılda Avrupa'dan Orta Asya'ya Yolculuk*, Trc. ve Notlar: Ergin Ayan, İstanbul 2018, s. 148.

⁶⁶ Jean de Joinville, *Bir Haçlımın Hatıraları*, (Çev. Cüneyt Kanat), Ankara 2002, s. 179, 183.

ışığında Moğolların İsrail'in kayıp on kabilesinden biri olduğuna dair bir bilgi yayılmıştır. Comestor'a göre İsrail'in kayıp on kabilesi dinden dönmelerinin bir cezası olarak İskender tarafından kapılar ardına kapatılmıştır. Müellife göre Moğollar, Asur kralı Şalmanazer tarafından Medya'ya doğru sürgün edilen Yahudi kabilelerinden biri olmalıdır.⁶⁷

Comestor'dan sonra Moğolların, kayıp on Yahudi kabilesinden biri olduğu düşüncesini Matthew Paris (Matthaeus Parisiensis)⁶⁸ de 13. yüzyılın ilk yarısında eserinde şu şekilde kaydetmiştir: “*Tüm bu zaman boyunca kitadaki Yahudilerin bir kısmı özellikle de imparatorluğa bağlı olanlar Tatarlar ve Kumanların kendi ırklarının bir parçası olduğunu düşünüyorlardı.*”⁶⁹ Matthew Paris, Moğolların⁷⁰ Yahudi olduklarını yazmışsa da ilerleyen sayfalarında Moğollarla Ye'cûc ve Me'cûc halkını özdeşleştirmiştir. Matthew Paris, hacimli eserinin bir bölümünde Macar bir rahibin 1242 yılında Moğol ordusundan kaçan savaş esirleriyle yaptığı görüşmenin kayıtlarına yer ayırmıştır. Macar rahip savaş esirlerine birtakım sorular yönelmiş ve aldığı cevapları şu şekilde kâğıda dökmüştür: “*Onlara ülkelerinin nerede olduğunu sordum. Onlar bazı dağların arkasında Gog [Ye'cûc] denilen bir nebrin yanında olduğunu söylediler, bence bu halk Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc]'dur. Onlara inançları hakkında sorduğumda kısaca hiçbir şeye inanmadıklarını söylediler. Bana buldukları yerden dünyayı fethetmek için çıktıklarını anlattılar. Daba önce kendilerine ait bir alfabeleri olmadığı için İbranice harfleri kullandılar.... Onlara yemekleriyle ilgili herhangi bir ayırım yapıp yapmadıklarını sorduğumda, hayır dediler: onlar; kurbaga, yılan, köpek ve fark gözetmeksizizin tüm yaşayan canlıları yerler...*”⁷¹ Macar

⁶⁷ Boyle, “Alexander and Mongols”, s. 124.

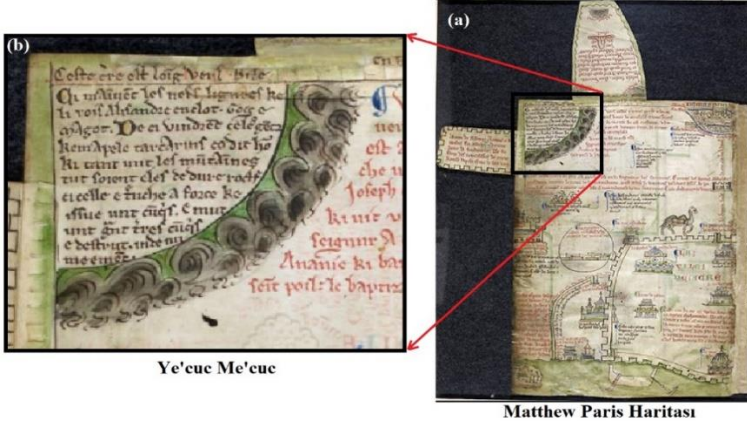
⁶⁸ İngiliz Benediktin cemiyetinin üyelerinden Matthew Paris'in ailesi ve etnik kimliği hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. İsmi, ‘Parisiensis’ ya da ‘de Parisius’ şeklinde yazmasından Fransız olduğu ya da Fransa’da yüksek eğitim aldığı iddia edilmektedir. Ancak Parisiensis 13. yüzyılda İngiltere’de oldukça yaygın bir soy ismidir. Ayrıca *Chronica Majora*’daki dil ve anlatım üslubu ana dilinin ve düşünce tarzının İngiliz olduğunu göstermektedir. Paris’in 1200 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. 1228’de St. Albans’a rahip olarak kabul edildiği ve önemli görevler üstlendiği bilinmektedir. Yaşadığı dönemin en üretken ve bilinen tarihçilerinden biridir. 1240-1259 yılları arasında ünlü eseri *Chronica Majora*’yı yazmıştır. Eser dünyanın yaratılışından 1259 yılına kadar tarihi olayları kapsamaktadır. Eserindeki konuları anlatmayı bitirdiği tarih aynı zamanda öldüğü yıldır. Bu eseri dışında çok sayıda, Avrupa tarihini anlatan çalışması vardır. Matthew Paris sadece tarihçi değildir, eserleri içerisinde çok sayıda harita da çizmiştir. Londra’dan Kutsal Topraklara uzanan yolculuğunu betimleyen bir harita ve Britanya haritası en fazla bilinen çizimleridir. Yaşamı ve eserleri için bkz. Björn Weiler, “Matthew Paris on the Writing of History”, *Journal of Medieval History*, 35 (2009), s. 254 vd; Richard Vaughan, *Matthew Paris*, Cambridge 1958, s. 1 vd; Daniel K. Connolly, “Imagined Pilgrimage in the Itinerary Maps of Matthew Paris”, *The Art Bulletin*, 81/4 (1999), s. 598 vd.

⁶⁹ *Matthew Paris's English History, From the Year 1235 to 1273*, Vol. I, Trns. J.A. Giles, London 1889, s. 357.

⁷⁰ Matthew Paris'in kroniğinde geçen Moğollarla ilgili kayıtlar için bkz. Altay Tayfun Özcan, “Chronica Maiora’da Moğollara Dair Kayıtlar”, *Tarih Okulu Dergisi*, 6/XVI (2013), s. 23-77.

⁷¹ *Matthew Paris's English History, From the Year 1235 to 1273*, Vol. III, Trns. J.A. Giles, London 1854, s. 449, 450.

rahip bu açıklamasıyla Moğolların efsanelerde geçen Ye'cûc ve Me'cûc halkıyla aynı özelliklere sahip olduğuna dikkat çekmiştir.⁷²

Kaynak: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=royal_ms_14_c_vii_f001v

Şekil 8: (a) Matthew Paris haritasının bir sayfası (b) Ye'cûc ve Me'cûc ülkesi/halkı

Matthew Paris'in ünlü eseri *Historia Anglorum*'da İngiltere'yi ve Kutsal Topraklara seyahatini tasvir eden haritalar mevcuttur. Haritalar esere kitap sayfası şeklinde eklenmiştir. Kutsal Toprakları tasvir eden haritanın bir sayfasında [Şekil 8 (a)] sol üst köşede, Hazar Dağlarını simgeleyen çeyrek bir dairenin içinde şöyle yazmaktadır: "Bu ülke Bizze yönüne doğru çok uzaktadır. Burada Kral İskender tarafından kapatılan dokuz kabile vardır. Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc]. Bu halklar Tatarlar olarak adlandırılır. Onların sert kayalıktan oluşan dağların çoğunu kırarak ve keserek onları götürecek olan dağlar arasında bir geçit sağladıkları ve pek çok geniş toprağı ele geçirdikleri ve Hindistan denilen yeri yok ettikleri söylenir."⁷³ [Şekil 8 (b)] Matthew Paris, eserin başka bir yerinde, çağdaş Tatarların, dünyanın sonunun geldiğinin habercisi olarak Avrupa'ya istila ettiklerini yazmıştır.⁷⁴

1259-60'larda Moğolların Avrupa'ya üst üste saldırılarından sonra Suriye ve Kutsal Topraklara yönelmeleri, Büyük İskender tarafından onların Kafkasya'da kapatılan halk oldukları düşüncesinin güçlenmesine neden olmuştur. Moğol saldırılarından yaklaşık otuz yıl sonra Dominik misyoner Ricoldo, Doğu seyahatine çıktığında efsanevi Ye'cûc ve Me'cûc halkının gerçekten de Moğollarla bağlantısının olup olmadığını sorgulamıştır.⁷⁵ Ricoldo seyahatnamesinde şöyle yazmıştır: "Bu nedenle birçok kişi bu on kabilenin Tatarlar olduklarını, dünyanın sonunda ansızın ortaya

⁷² Daha fazla bilgi için bkzn. Schmieder, "Christians, Jews, Muslims-and Mongols", s. 279-281; Jackson, "Christians, Barbarians and Monsters", s. 100; Harry Breßlau, "Juden und Mongolen 1241", *Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland* 1/1 (1887), s. 99, 100.

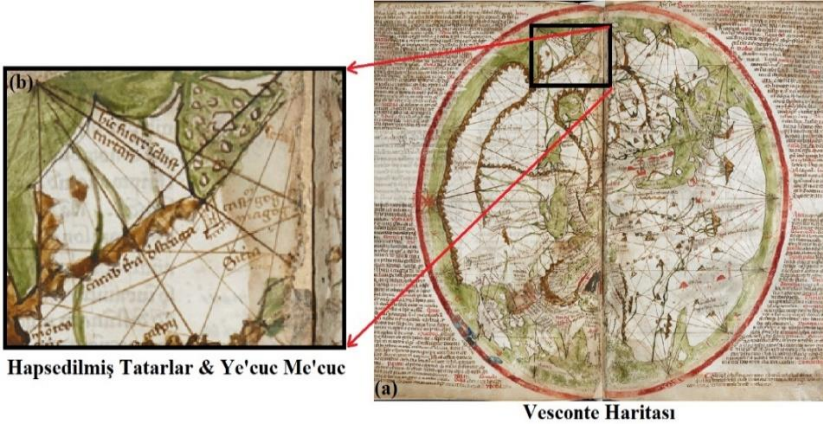
⁷³ Allinson, "Mapping the Mongols", s. 37.

⁷⁴ *Matthew Paris's English History, From the Year 1235 to 1273, Vol. III: Including a General Index to Matthew Paris and Roger of Wendover*, Trns. J. A. Giles, London 1854, s. 251.

⁷⁵ Jackson, "Christians, Barbarians and Monsters", s. 102.

çıkarak, dağları aştıklarını ve Şark diyarlarında dünyayı yok etmeye başladıklarını söyler. Bu fikirde olanlar iki kanıt öne sürer. Birincisi, Tatarların, İskender'e duydukları büyük nefrettir. Hatta öyle ki adı bile huşursuzluk vermeye yeter. İkincisi ise alfabelerinin, ilk olarak Yahudilerden türeyen Kaldelilerinkiyse neredeyse aynı olması ve Kalde dili ile yazısının Yahudi dili ve yazısıyla aynı olmasıdır... Kendileri, Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc]'dan türediklerini söylerler. Ve kendilerine Magogoli sözcüğünün bozulmuş hali olan Magoli derler.⁷⁶ Diğer taraftan Ricoldo aynı paragrafta Moğolların ve Yahudilerin fiziksel açıdan benzemedikleri ve Moğolların, Yahudilerin tarihine ve dinine dair bilgilerinin olmadığını da değinir. Yazar, son olarak Ye'cûc ve Me'cûc olarak tanımladığı Moğolların, Yahudi olup olmadığını sorununun çözümünü ise işin ehline bırakır.⁷⁷

Hapsedilmiş Tatarlar & Ye'cuc Me'cuc

Vesconte Haritası

Kaynak: https://www.bl.uk/britishlibrary/~/_/media/bl/global/highlights/maps/a80131-28.jpg

Şekil 9: (a) Vesconte haritası (b) Hapsedilmiş Tatarlar ile Ye'cûc ve Me'cûc

1321 yılında Pietro Vesconte⁷⁸ tarafından çizilen dünya haritasında Ye'cûc ve Me'cûc kavmi doğrudan Moğollar olarak kimliklendirilmiştir. T-O biçimde çizilen dünya haritasında [Şekil 9 (a)] Doğu yani Asya, haritanın en üst kısımda resmedilmiştir. Kıtaların etrafını Okyanus Nehri çevrelemiştir ve kartograf bu nehri açık yeşil ile renklendirmiştir. Haritanın etrafında üç kıta ve adaları tasvir eden dört ayrı metin vardır. Metinlerdeki hikâyeler ve efsaneler klasik eserlerden alıntılanmıştır. Harita üzerindeki az sayıdaki görsel arasında kuzeydoğuda bir yarımada, çok ince bir dağ silsilesiyle ana karadan ayrılmış gibidir. Yarımadaının

⁷⁶ Ricoldus de Monte Crucis, *Doğu Seyahatnamesi: Bir Dominiken Keşişin Anadolu ve Ortadoğu Yolculuğu 1289-1291*, (Çev. Ahmet Deniz Altunbaş), İstanbul 2018, s. 53.

⁷⁷ Ricoldus de Monte Crucis, *Doğu Seyahatnamesi*, s. 53.

⁷⁸ Pietro Vesconte, Cenevizli bir kartografıdır. Çok sayıda harita ve atlas çizmiştir. Vesconte'nin dünya haritası Mariono Sanudo'nun *Liber secretorum* adlı eserine eklenmiştir. Venedikli tacir Marino Sanudo, Ortadoğu'ya yeni bir Haçlı Seferi girişimini diriltmek için Vesconte'ya propaganda amacıyla bir harita çizme görevini vermiştir. Vesconte'nin çizdiği dünya haritası hem portolan hem de mappamundi özelliklileri bir arada barındırır. Evelyn Edson, "Reviving the Crusade: Sanudo's Schemes and Vesconte's Maps", *Eastward Bound: Travel and Travellers 1050-1550*, Ed. R. Allen, Manchester, New York 2004, s. 138, 139.

içerisinde “Burada Tatarlar hapsedilmiştir.” yazar. Yarımada’yı ana karadan ayıran dağların bitip okyanusun başladığı yerde bir kule resmi vardır. Kulenin hemen yanına “Gog a Magog” yazılmıştır. Haritadaki ince dağ silsilesi, İskender seddini simgelemektedir [Şekil 9 (b)].⁷⁹

Ye’cûc ve Me’cûc ile Moğolları özdeşleştiren en dikkat çekici harita kuşkusuz Katalan Atlası’dır.⁸⁰ Abraham Cresques tarafından 1375 yılında hazırlanan Katalan Atlası [Şekil 10 (a)], Vesconte Haritası gibi hem mappamundi hem de portolon harita geleneğini içinde barındırır. Başta *Kitab-ı Mukaddes* olmak üzere Homer, Herodotus, Plinius, Sevilleli Isodere, Batlamyus gibi klasik yazarların eserleri mezkûr atlasın ana kaynakları arasında sıralanır. Kartograf Abraham Cresques; Marco Polo, Odoric Pordenone ve William von Boldensele’den oluşan seyyahların eserlerine de haritasını çizerken başvurmuştur. Cresques’in bir diğer önemli kaynağı ise Mandeville’nin seyahatnamesidir. Ancak Mandeville eserinde Ye’cûc ve Me’cûc halkının Moğol olduğuna dair bir bilgi vermez. Bu noktada kartografin daha çok Marco Polo’nun seyahatnamesinden etkilendiği anlaşılmaktadır.⁸¹

Atlasta dünyanın doğu kısmında Ye’cûc ve Me’cûc ve Büyük İskender efsanesi tasvir edilmiştir. Bu kısımda Ye’cûc ve Me’cûc toprakları bir dağ silsilesi ile iki geniş bölgeye ayrılmıştır [Şekil 10 (b)]. Cresques’in Ye’cûc ve Me’cûc topraklarını iki ayrı bölgeye ayırmasının sebebi Marco Polo’nun anlatısından kaynaklanmaktadır. Polo, seyahatnamesinde şöyle yazar: “*Meskûn dünyada onlar Gog ve Magog [Ye’cûc ve Me’cûc] olarak adlandırılır ancak yerli dilde Ung ve Mongul’durlar; onların her birinde farklı bir halk vardır. Ung’da Gog’lar ve Mongul’da Tatarlar vardır.*”⁸²

Cresques’in haritasında çizdiği iki bölgeden birinin içerisindeki harflerin biri kırmızı diğeri mavi olacak şekilde “GOG I MAGOG” yazısı göze çarpar. Bu yazının hemen üstünde şu ifade vardır: “*Gog ve Magog [Ye’cûc ve Me’cûc]’un büyük lordu ve prensi. Kalabalık maiyetiyle birlikte kargaşa çıkartacak.*” [Şekil 10 (d)] Dağlarla çevrili

⁷⁹ Anderson, *Alexander’s Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, s. 101; Allinson, “Mapping the Mongols”, s. 39; Baumgärtner, “Weltbild und Empirie: Die Erweiterung des kartographischen Weltbilds durch die Asienreisen des späten Mittelalters”, s. 24.

⁸⁰ Katalan Atlası, Aragon Kralı IV. Pedro (1319-1387) tarafından Fransa Kralı Bilge Charles (1338-1380)’a hediye edilmek üzere çizdirilmiştir. Kral IV. Pedro, bu görevi Mayorka Adası’nda çalışan Yahudi kartograf Abraham Cresques (1325-1387)’e vermiştir. Mayorka, 14. yüzyılda yüksek kaliteli haritaların çizildiği ve harita çiziminde en son teknolojinin kullanıldığı bir bölgeydi. Abraham Cresques ve oğlu da adada harita çizimiyle ünlenmiş isimlerdi. Abraham Cresques, *Mappamundi: The Catalan Atlas of the Year 1375*, ed. ve notlar Georges Grosjean, Dietikon, Zurich 1978, Urs Graf, s. 10 vd; Franke, *Monsters at the End of Time: Gog and Magog and Ethnic Difference in the Catalan Atlas (1375)*, s. 64.

⁸¹ Abraham Cresques, *Mappamundi: The Catalan Atlas of the Year 1375*, s. 20-24; Franke, *Monsters at the End of Time: Gog and Magog and Ethnic Difference in the Catalan Atlas (1375)*, s. 71; Wolfram Pobanz, “Der Katalanische Weltatlas vom Jahre 1375”, *Die Erde: Zeitschrift der Gesellschaft für Erkunde zu Berlin*, 111 (1980), s. 371, 372.

⁸² Marco Polo, *The Travels of Marco Polo the Venetian: The Translation of Marsden Revised with a Selection of His Notes*, Ed. Thomas Wright, London 1854, s. 148.

yamuk kare içinde bir atın üzerinde mavi elbisesi ve elinde altın renginde asasıyla Ye'cûc ve Me'cûc prensi resmedilmiştir. Önünde beş, arkasında dokuz adamıyla Batı'ya doğru ilerleyen prensin üzerinde bir tente vardır. Aynı yamuk karenin içinde beş ağaç resmedilmiştir. Yamuk karenin hemen altında başka bir metin vardır: "Hazar dağları ki onların içinde İskender, uçları bulutlara kadar ulaşan öyle uzun ağaçlara rastladı. Şeytan ona yardım etmeseydi az kalsın İskender orada ölecekti. Stratejisi sayesinde İskender burada Tatar Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc]'u kapattı ve de onlar için metalden iki süret yaptı. İskender burada pek çok farklı ırktan insanı kapattı ki onlar şüphesiz çığ etin her çeşidini yerken korkmuyorlardı. Onlar yakında gelecek olan Deccalın soyundandır. [Mesih] dünyanın sonunda semadan bir ateşle gelecek ve bu halkları yok edecek."⁸³

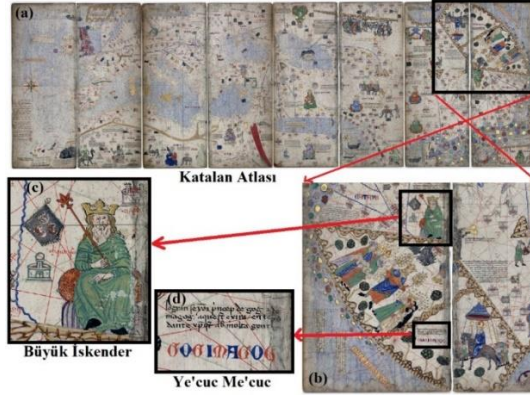
Metinde Ye'cûc ve Me'cûc'un Büyük İskender tarafından Hazar Dağları ardına kapatıldığı efsanesi aktarılmış ve açık şekilde Ye'cûc ve Me'cûc'un Moğollar olduğu belirtilmiştir. Kutsal metinlerde Ye'cûc ve Me'cûc, dağlar ardına kapatılırken Büyük İskender'e Tanrının yardım ettiği ifade edilmiştir. Ancak Katalan Atlası'nda İskender'e şeytanın yardım ettiği yazar ve resmedilir. Haritada Ye'cûc ve Me'cûc toprakları üzerinde yeşil pelerini, altın tacı ve asasıyla Büyük İskender [Şekil 10 (c)] kapıyı koruyan siyah kanatlı şeytana bakarken resmedilmiştir. Bu kısımda, Hazar Dağları'nın girişinde şöyle yazar: "Orada İskender az kalsın öliyordu ama Şeytan sanatıyla onu tehlikeden çıkardı ve yine sanatının yardımıyla İskender, Tatar Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc]'u hapsetti..." Hazar kapısının önünde iki bronz heykel borazanıyla beklerken resmedilmiştir. Heykeller kapatılmış Ye'cûc ve Me'cûc halkını korumakla görevlidir.⁸⁴

Atladaki diğer bölgede yaşını almış bir hükümdar ellerinde yapraklı dallardan sarkan altın rengi meyve demetlerini kalabalığa dağıtırken resmedilmiştir. Seküler yöneticiler solda, ruhani yöneticiler sağda tasvir edilmiştir. Bu bölümde tasviri açıklayıcı bir yazı yoktur. Grosjean ve Edson gibi araştırmacılar bu kişinin Deccal olabileceğini belirtir. Hatta araştırmacılar Deccal'ın Mesih kılığına girerek etrafındaki kişileri kandırmaya çalıştığını iddia eder. Bölgenin dışında okyanus kısmında resimle ilgili iki kısa metin mevcuttur. Metinlerden biri *Yeşaya* 66:19'dan alıntıdır. Diğeri ise şu şekildedir: "Deccal, Galilee'deki Chorazin'de ortaya çıkacak. Otuz yaşında Kudüs'te vaaaz etmeye başlayacak. Tüm gerçeklere karşı, yaşayan Tanrı'nın oğlu İsa

⁸³ Abraham Cresques, *Mappamundi: The Catalan Atlas of the Year 1375*, s. 28; Katrin Kogman-Appel, "Eschatology in the Catalan *Mappamundi*", *Jews and Christians in Medieval Europe: The Historiographical Legacy of Bernhard Blumenkranz*, ed. P. Buc ve diğ., Turnhout 2016, s. 237; Felicitas Schmieder, "Gogs und Magogs 'natürliche Milde'? Die Mongolen als Endzeitvölker im Wandel von Wissen und Wünschen", *People of the Apocalypse: Eschatological Beliefs and Political Scenarios*, ed. Wolfram Brandes, Felicitas Schmieder, Rebekka Voß, Berlin, Boston 2016, De Gruyter, s. 120, 121.

⁸⁴ Abraham Cresques, *Mappamundi: The Catalan Atlas of the Year 1375*, s. 32; Gow, "Gog and Magog on Mappaemundi", s. 72; Franke, *Monsters at the End of Time: Gog and Magog and Ethnic Difference in the Catalan Atlas (1375)*, s. 78 vd.

olduğunu iddia edecek ve Süleyman Mabedi'ni yeniden inşa edecek.⁸⁵ Edson'a göre Katalan Atlası, Hristiyanlar için önemli olan bölge ve kutsal mekânları *Yeni Abil*'ten ziyade *Eski Abil*'teki açıklamalarla resmetmesi mezkûr atlasın Yahudi inancını ve düşüncesini aşılama eğiliminde olduğunu göstermektedir.⁸⁶ Edson'un böyle bir sonuca ulaşmasının nedeni, kartograf Abraham Cresques'in bir Yahudi olması ve yaşadığı dönemde Avrupa'da Yahudi karşıtlığı olmasıdır.

Kaynak: <https://www.historyofinformation.com/image.php?id=3041>

Şekil 10: (a) Katalan Atlası (c) Büyük İskender (d) Ye'cuc ve Me'cuc

Martin Waldseemüller 1516'da çizdiği dünya haritasında [Haritanın bir kısmı Şekil 11 (a)] Me'cuc (Magog) terimini kullanmadan sadece Ye'cuc (Gog) ismiyle Moğol hükümdarına işaret etmiştir. Haritada Moğol ülkesi ile Hindistan arasına çizdiği hat üzerinde şu ifade vardır: "Bu hat ile deniz arasındaki ülke büyük imparator Gog Han'ın gücü altındadır."⁸⁷ [Şekil 11 (c)] Aynı şekilde Cengiz Han'ı resmettiği kısmın üstüne "Kralların kralı ve lordların lordu büyük Tatar Gog Han"⁸⁸ yazar [Şekil 11 (b)]. Ancak resmin altında Cengiz Han'ın ismi de zikredilir.

Haritadaki açıklama şu şekildedir: "Büyük Gog Han Mangi eyaletini dokuz krallığa bölmüştü ki burası yaklaşık 2000 büyük şehirden oluşuyordu ve dünyada [onlardan] daha zengin bir şehir yoktur. İnsan yaşamında ihtiyacı olan her şeyden [burada] bol miktarda vardır. Halk putperest, büyük zanaatkârlardan, ücretli askerlerden oluşur ve onlar astrolojinin büyük öğrencileridir. Ülkede büyük yılanlar vardır ki insanlar onları ziyafetlerde afiyetle yerler. Ve orada çok dürüst bir yaşam izleyen dindar putperestlerin pek çok manastırı vardır."⁸⁹ Duzer'e göre Waldseemüller, Moğol ülkesini çizerken ve haritayı açıklarken Marco

⁸⁵ Abraham Cresques, *Mappamundi: The Catalan Atlas of the Year 1375*, s. 90; Kogman-Appel, "Eschatology in the Catalan Mappamundi", s. 238; Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 82.

⁸⁶ Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 82.

⁸⁷ Duzer, *Martin Waldseemüller's 'Carta marina' of 1516*, s. 79.

⁸⁸ Duzer, *Martin Waldseemüller's 'Carta marina' of 1516*, s. 85.

⁸⁹ Duzer, *Martin Waldseemüller's 'Carta marina' of 1516*, s. 90.

yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da çizilen dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc genellikle Yahudiler olarak tanımlanmıştır. Geç Orta Çağ'da çizilen dünya haritalarında Ye'cûc ve Me'cûc'un Yahudilerle kimliklendirilmesinde kartografları etkileyen dört ana kaynak vardır. Bunlardan ilki Romalı tarihçi Orosius (375-420)'un *Historiae Adversus Paganos* adlı eseridir. Müellif, eserinde açıkça Ye'cûc ve Me'cûc terimlerini kullanmamış ancak *Vahiy*'deki anlatıya benzer şekilde şöyle yazmıştır: “O zamanlar, Mısır'daki uzun ve acımasız savaştan sonra Artakserkses olarak da bilinen Ocbus, Yahudilerin büyük kısmını sürdü ve onlara Hazar Deniz'iyle Hyrkania'da yerleşmelerini emretti. Onlar şimdiye kadar orada kaldılar ve sayılarını artırdılar.” (Orosius, III.7.6). İkinci kaynak, Stavelotlu Christian'ın *Expositio in Matthaem Evangelistam* (865'lerde yazılmış) başlıklı eseridir. Christian'ın kehanetine göre “Hun halkı olan ve daha sonra Hazar denilecek Ye'cûc ve Me'cûc'de bir zamanlar daha güçlü olan bir halk vardı ve onların soyundan gelenleri İskender alıp götürdü ki onlar sünnet oluyordular ve tüm Yahudi ibadetlerini yerine getiriyorlardı.”⁹³ Stavelotlu Christian'ın eserinde belirttiği Yahudiler Hazar Türkleridir.⁹⁴

Yahudilerle Ye'cûc ve Me'cûc'u özdeşleştiren üçüncü ve belki de kartografları etkileyen en önemli kaynak Peter Comestor'un *Historia Scholastica* (1169c.-1173c.) adlı eseridir. Eserde Ye'cûc ve Me'cûc'un İsrail'in Kayıp On Kabilesi'nden biri olan “Dan” olduğu ve Deccal önderliğinde diyasporada dünyaya dağılmış Yahudilerin toplanarak Kudüs'te yeni bir tapınak inşa edileceği kehaneti geçer.⁹⁵ Sonuncu kaynak ise John Mandeville'nin (1360 c.) fantastik seyahatnamesidir. Mandeville, eserinde Hitay'ın doğusunda çok sayıda ülkenin ve adanın olduğunu yazar. Hazar Dağları'nın bulunduğu bölgeyi şu şekilde anlatır: “Ye'cûc ve Me'cûc denener, Kayıp On Kabile Yahudileridir...Yahudiler dünya üzerinde hiçbir yerde kendi topraklarına sahip değillerdir. Sadece Hazar Dağları arasındaki bölgeye sahiptirler. Ve Amazon kraliçesine haraç öderler...”⁹⁶ Mandeville, eserinde Büyük İskender tarafından yirmi iki kralın ve onların halklarının Hazar Dağları ardına hapsedildiğini yazar.

Yahudiler, MÖ 8. yüzyılda Kuzey İsrail Krallığının Asurlular tarafından ele geçirilmesinden sonra İsrail'den ayrılmak zorunda kalan Kayıp On Kabile'nin vatanlarına döneceğine inanırlar. İnanışa göre bu dağılıştan itibaren onlar Sambatyon Nehri'nin ötesinde ismi bilinmeyen bir bölgede yaşamaya başlar. Orada Mesih'in gelişini bekleyecek ve bağımsız Yahudi Krallığı'nın eskatolojik yeniden inşasında çok önemli bir askeri rol üstleneceklerdir. Kısaca, Yahudi inancına göre Kayıp On Kabile ahir zamanda diyasporadaki esaretten kurtulacak ve İsrail

⁹³ Westrem “Against Gog and Magog”, s. 65

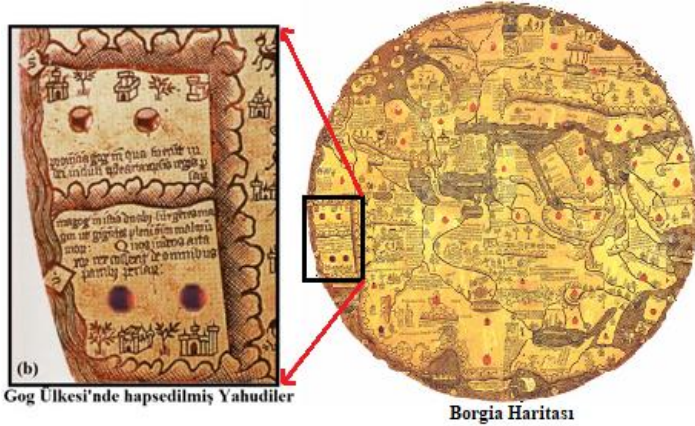
⁹⁴ Hazarların kökeni ve Yahudiliği benimsemesi hakkında daha fazla malumat için bkz. Altay Tayfun Özcan, *Hazar Kağanlığı ve Etrafındaki Dünya*, İstanbul 2020.

⁹⁵ Andrew C. Gow, “Gog and Magog”, *Trade, Travel and Exploration in the Middle Ages: An Encyclopedia*, ed. J.B. Friedman, K. Mossler, New York 2000, s. 233, 234.

⁹⁶ Mandeville, *The Travels of Sir John Mandeville, The Version of the Cotton Manuscript in Modern Spelling*, London 1923, s. 174-176.

Krallığını kuracaktır. Bu nedenle Yahudiler, Kayıp On Kabile'yi kurtarıcı olarak görür. Ancak Hristiyanlar açısından durum tam tersidir. Kayıp On Kabile'nin dönüşünü Hristiyanlar korku ve öfkeyle beklemektedir.⁹⁷ Hristiyan Avrupa'da Yahudiler, özellikle de Kayıp On Kabile kıyametin habercisi olarak yorumlanır. 13. yüzyılda gerçekleşen Moğol istilası ve 14. yüzyıla damgasını vuran “Kara Ölüm” gibi apokaliptik yıkımların sıklıkla Yahudilerin suç ortaklığıyla gerçekleştiği düşünülür.⁹⁸ Haritalarda Moğollar ile Yahudilerin birbirine karıştırılmasının nedeni Hristiyanlar arasındaki Yahudi düşmanlığıdır.

Orta Çağ kaynaklarında Yahudiler sadece Ye'cûc ve Me'cûc olarak tasavvur edilmez. Yerel Almanca metinlerde Latin Kilisesi'nin düşmanı olarak “Kızıl Yahudiler” tanımlanmasıyla da aşağılanırlar. Orta Çağ Almancasında *kırmızı/kızıl (rot)* terimi sadece renk anlamına gelmez. Aynı zamanda terim, “yanlış, aşağılık, düzenbaz” manalarında kullanılır. Yahudiler, yalancılıklarının ve hilekârlıklarının bir işareti olarak “kırmızı/kızıl” diye adlandırılmıştır. Kızıl Yahudiler sadece Avrupa'yı tehdit eden bir halk değildir onlar fiziksel olarak da iticidirler ve doğulu özelliklerle donatılmışlardır. 13. yüzyılın sonundan 16. yüzyıla kadar Almanca konuşulan dünyada Ye'cûc ve Me'cûc genellikle Kızıl Yahudiler ve Kayıp On Kabile ile bağdaştırılmıştır.⁹⁹

Kaynak: https://www.myoldmaps.com/_Media/pasted-file-119_med_hr.png

Şekil 12: (a) Borgia Haritası (b) Ye'cûc (Gog) Ülkesi'nde hapsedilmiş Yahudiler

15. yüzyılın ilk yarısında güney Almanya'da bakır bir plaka üzerine bir dünya haritası çizilmiştir. Bakır dünya haritası 18. yüzyılda Kardinal Stefano Borgia'nın

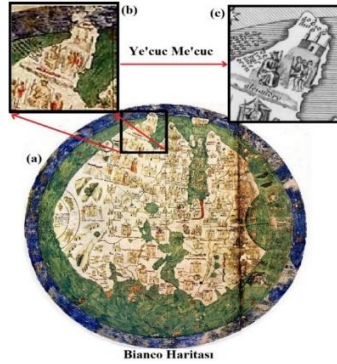
⁹⁷ Wolfram Brandes, Felicitas Schmieder, Rebekka Voß, “Introduction”, *Peoples of the Apocalypse: Eschatological Beliefs and Political Scenarios*, ed. W. Brandes, F. Schmieder, R. Voß, Berlin, Boston 2016, s. 2.

⁹⁸ Andrew C. Gow, “Red Jews”, *Trade, Travel and Exploration in the Middle Ages*, s. 518; Andrew Colin Gow, *The Red Jews: Antisemitism in the Apocalyptic Age 1200-1600*, Leiden, New York, Köln 1995, s. 23; Schmieder, “Christians, Jews, Muslims-and Mongols”, s. 282.

⁹⁹ Gow, “Red Jews”, s.518; Gow, *The Red Jews: Antisemitism in the Apocalyptic Age 1200-1600*, s. 23.

arşivinde bulunmuştur. Kardinalden dolayı bakır dünya haritasına Borgia Haritası [Şekil 12 (a)] adı verilmiştir. Harita, geleneksel mappamundi biçiminde hazırlanmıştır. Çizeri bilinmeyen Borgia Haritası'nda dağlarla ve oryantal görünümlü kulelerle çevrili iki kare bölge içinde şöyle yazar: "Pers kralı Artaxerxes zamanında Gog [Ye'cûc] eyaletinde Yahudiler hapsedilmiştir" ve "bu iki bölgedeki Magoglar [Me'cûc] tamamen şeytani geleneklerle donatılmış devler gibi büyük insanlardır. Kral Artaxerxes İran'ın her tarafından Yahudileri oraya toplanmıştır."¹⁰⁰[Şekil 12 (b)] Katalan Atlası'nda olduğu gibi Borgia Haritası'nda da Marco Polo'nun anlatısına uygun olarak Ye'cûc ve Me'cûc toprakları iki kısma ayrılmıştır.

Ye'cûc ve Me'cûc'u Yahudilerle özdeşleştiren bir diğer dünya haritası Andrea Bianco¹⁰¹ tarafından çizilmiştir [Şekil 13 (a)]. Bianco, haritada dünyanın kuzeyinde dünyevi cennetin yanında bir yarımada'nın en uç noktasına Ye'cûc ve Me'cûc'u resmetmiştir. Bir kalenin önünde üç ilkel insanın hemen altında Büyük İskender, tacı ve asasıyla tahtına oturmuş olarak tasvir edilmiştir. Büyük İskender ile Ye'cûc ve Me'cûc arasında bir dağ silsilesi vardır.¹⁰² Resimlerin hemen yanına hem denize hem de yarımadaya denk gelecek şekilde şöyle yazılmıştır: "Yahudi kabilesi Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc] İskender tarafından asırlar önce kayalıktan dağlara hapsedilmiştir."¹⁰³ (Şekil 13 (b) ve (c))

Kaynak: <https://www.myoldmaps.com/late-medieval-maps-1300/241-andrea-bianco-world-map/>

Şekil 13: (a) Bianco Haritası, (b) ve (c) Ye'cûc ve Me'cûc

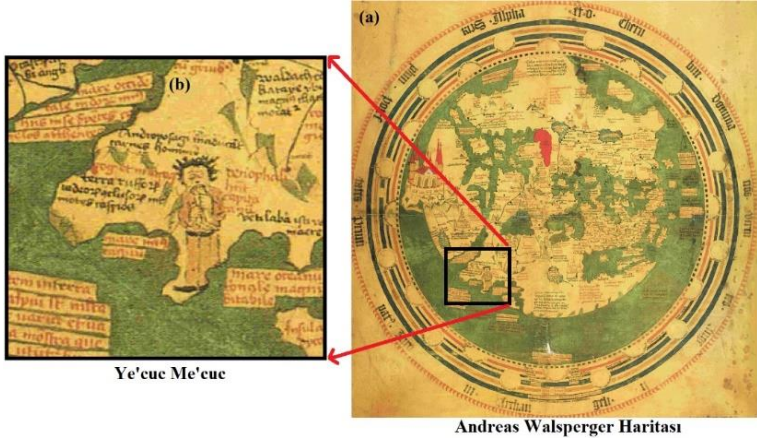
¹⁰⁰ A.E. Nordenskiöld, *An Account of a Copy from the 15th Century of a Map of the World engraved on Metal which is preserved in Cardinal Stephan Borgia's Museum at Velletri*, Stockholm 1891, s. 6 vd, 24.

¹⁰¹ Andrea Bianco denizci bir kartograftır. 14. yüzyılın son çeyreğinde İtalya'da doğduğu tahmin edilmektedir. Akdeniz, Karadeniz ve Avrupa sahillerine seyahatler düzenleyerek gördüğü yerlerin deniz haritasını çizmiştir. Bianco, yaşamı boyunca üç önemli harita çizmiştir: 1) Deniz haritası, 2) Batlamyus'un dünya haritasının kopyası ve 3) Orta Çağ dünya haritası (mappamundi). Bianco'nun Orta Çağ dünya haritası resimlerle ve metinlerle zenginleştirilmiştir Hristiyan inancının öğretileri haritaya işlenmiştir. Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 2 vd.

¹⁰² Heinrich Wuttke, *Zur Geschichte der Erdkunde in der letzten Hälfte des Mittelalters: Die Karten der seefahrenden Völker Südeuropas bis zum ersten Druck der Erdbeschreibung des Ptolemäus*, Dresden 1870, s. 40.

¹⁰³ Gow, "Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps", s. 76.

Ye'cüc Me'cüc

Andreas Walsperger Haritası

Kaynak: <https://www.myoldmaps.com/late-medieval-maps-1300/245-andreas-walsperger/245-walsperger.pdf>

Şekil 14: (a) Andreas Walsperger Haritası, (b) Ye'cüc ve Me'cüc

Benediktin rahibi Andreas Walsperger¹⁰⁴ 1448'de bir dünya haritası çizmiştir [Şekil 14 (a)]. Harita, Konstanz şehrinde çizildiği için hem Walsperger hem de Konstanz Haritası ismiyle literatüre geçmiştir. Dünya haritasında az sayıda görsel vardır. Kuzeydoğu'da bir yarımada'nın üzerinde Ye'cüc ve Me'cüc topraklarında bir Yahudi'nin çocuk yediği resmedilmiştir. Tasvirin hemen yanına şöyle yazılmıştır: “büyük hanın ordugabı Hitay'ın başkenti Waldachat'ta yamyamlar insan eti yerler; kızıl Yabudilerin toprakları olan Gog ve Magog [Ye'cüc ve Me'cüc] Hazar Dağlarıyla çevrilidir.” [Şekil 14 (b)] Haritada İskender seddine dair bir tasvir yoktur. Walsperger'in haritası genel olarak masal ve canavarlara inancı tasdik eder.¹⁰⁵

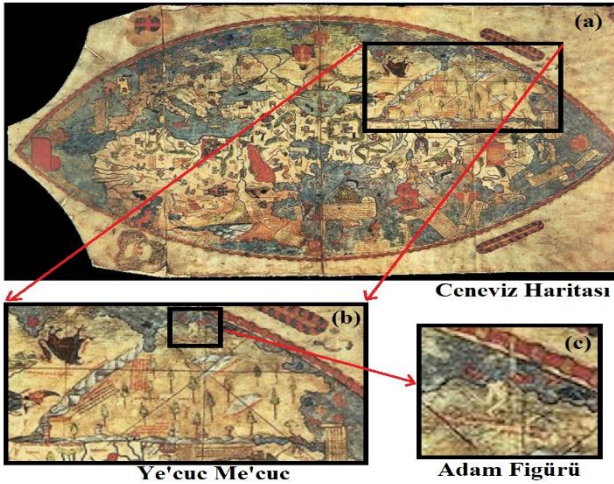
Bu başlık altında incelenmesi gereken bir diğer çizim Ceneviz Dünya Haritası'dır. 1457 tarihinde çizilen Ceneviz Dünya Haritası [Şekil 15 (a)] mappamundi ve portolan geleneğini bir arada yansıtır. Haritada Batlamyus'un verileri yanında Orta Çağ seyahatnamelerinden de bilgiler mevcuttur. Ceneviz Dünya Haritasında Asya'nın kuzeydoğu çeyreği kıyamet halklarına terkedilmiştir [Şekil 15 (b)]. Bölge ağaçlarla kaplı geniş bir alandır ve çevresi geçilmez dağlarla örülüdür. Kapalı bölgenin kuzey ve doğusu okyanusla çevrilidir. Bu geniş hapisane, haritada Ymaus Dağının ötesi “Scythia” ismiyle etiketlenmiş ve bölgeye büyük harflerle “Magog” yazılmıştır.¹⁰⁶ Haritada Kafkaslar; Karadeniz ve Hazar

¹⁰⁴ Literatürde Andreas Walsperger hakkında çok fazla bilgi yoktur. Salzburg'da doğduğu ve Benediktin tarikatının üyesi olduğu bilinmektedir. Haritasını 1448'de Konstanz'da hazırlamıştır. Aristoteles'in dünya sistemine uygun olarak dünya haritasını çizmiştir. Konrad Kretschmer, “Eine neue mittelalterliche Weltkarte der vatikanischen Bibliothek”, *Zeitschrift der Gesellschaft für Erkunde zu Berlin*, 26 (1891), s. 372.

¹⁰⁵ Gow, “Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps”, s. 77; Kretschmer, “Eine neue mittelalterliche Weltkarte der vatikanischen Bibliothek”, s. 381, 382.

¹⁰⁶ Gerda Brunnlechner, “The So-called Genoese World Map of 1457: A Stepping Stone Towards Modern Cartography?”, *Peregrinations: Journal of Medieval Art and Architecture*, 4/2 (2013), s. 59 vd.

Denizi arasındaki bölgede gösterilmiştir. Derbend'in yanında Demir Kapı'nın tasviri vardır. Burada şöyle yazar "Bu, onların kendi dilinde demir kapı anlamına gelen Derbend'dir."¹⁰⁷ Devamında "Demir Kapı'nın orada Büyük İskender, Tatarları hapsedti" yazar.¹⁰⁸ Haritanın en kuzeyinde çıplak bir adam kendini suya atarken resmedilmiştir [Şekil 15 (c)]. Açıklamada şöyle yazar: "ileri yaşa ulaştıklarında dik kayalıklardan kendilerini suya atmak bu insanların bir gelenegidir."¹⁰⁹ Bu hikâye Plinius'da geçer. Ceneviz Dünya Haritası'nda Ye'cüc ve Me'cüc halk olarak değil sadece Me'cüc (Magog) ismiyle bir bölge olarak tasvir edilmiştir. Bu bölgede canavar ırkların yaşadığı belirtilirken hem Moğolların hem de Yahudilerin bölge halkları arasında olduğu kaydedilmiştir.¹¹⁰ "Montes inaccessibiles" (Geçilemez Dağlar) olarak gösterilen yerde şöyle yazar: "Dan kabilesi soyundan gelen bu ırktan Decval doğacak ve büyü sanatı sayesinde bu dağları açacak ve İsa'ya inananları çökertmeye gelecek."¹¹¹ Diğer kısa metinde şöyle yazar: "Burada Benjamin'in yarı kabilesiyle Yahudi soyundan Kayıp On Kabile yaşar ki onlar kendi kanunlarıyla zapt edilmemiştir. Yozlaşmışlardır ve zevk ve sefaya düşkün yaşam biçimine geçmişlerdir."¹¹² [Şekil 15 (b)]

Kaynak: <https://www.myoldmaps.com/late-medieval-maps-1300/248-the-genoese-map/248-genoese.pdf>

Şekil 15: (a) Ceneviz Haritası, (b) Ye'cüc ve Me'cüc, (c) Adam figürü

¹⁰⁷ *Genoese World Map 1457, Facsimile and Critical Text Incorporating in Free Translation the Studies of Professor Theobald Fischer revised with the Addition of Copious Notes*, Ed. Edward Luther Stevenson, New York 1912, s. 30.

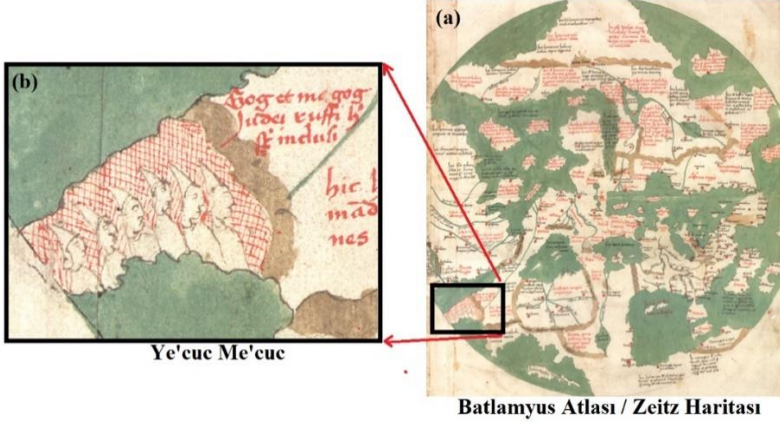
¹⁰⁸ *Genoese World Map 1457*, s. 33.

¹⁰⁹ *Genoese World Map 1457*, s. 38.

¹¹⁰ Schmieder, "Gogs und Magogs 'natürliche Milde'? Die Mongolen als Endzeitvölker im Wandel von Wissen und Wünschen", s. 121, 122.

¹¹¹ *Genoese World Map 1457*, s. 38.

¹¹² *Genoese World Map 1457*, s. 39.

Kaynak: <https://www.myoldmaps.com/late-medieval-maps-1300/251-the-zeitz-map/>

Şekil 16: (a) Batlamyus/Zeitz Haritası, (b) Ye'cûc ve Me'cûc

Yahudilerin, Ye'cûc ve Me'cûc ile özdeşleştirildiği bir diğer çalışma 1470 Batlamyus Atlası/Zeitz Haritası'dır.¹¹³ [Şekil 16 (a)] Coğrafi şekiller açısından neredeyse tamamen Walsperger haritasına benzeyen Walsperger Haritası'ndaki yaklaşık otuz adet efsane mezkûr haritadan birebir kopyalanmıştır. Kartograf diğer efsanelere eklemeler yapmış ya da onları kısaltmıştır. Ye'cûc ve Me'cûc efsanesini ise değiştirmeden almıştır. Haritada Doğu'da bir yarımada üzerinde Orta Çağ'da Yahudilerin geleneksel sivri uçlu şapkalarıyla Ye'cûc ve Me'cûc resmedilmiştir. Haritada efsane şu şekilde geçmektedir: "Gog ve Magog [Ye'cûc Me'cûc]: Burada kızıl saçlı Yahudiler kapatılmıştır."¹¹⁴[Şekil 16 (b)] İnsan figürleri bir dağ silsilesi ile ana kıtadan ayrılmış gibidir.

Bu başlık altında incelenecek son harita Rüst/Sporer Dünya Haritası'dır.¹¹⁵ Rüst/Sporer Haritası'nda [Şekil 17 (a)] sol üst kısımda Persepolis, Parthia ve Fırat Nehriyle bir dağ silsilesinin sarıldığı yerde Ye'cûc ve Me'cûc resmedilmiştir. Bölgede "Hazar Dağları, Gog ve Magog [Ye'cûc ve Me'cûc] hapsedilmiştir" yazar. Haritada

¹¹³ 1470 Batlamyus Haritası Almanya'nın Saksonya eyaletinde Zeitz şehrindeki Manastır Kütüphanesinde bulunmuştur. Yazarı ve çizeri bilinmeyen harita Batlamyus'un dünya haritasını model aldığı için literatüre çizildiği tarihle birlikte 1470 Batlamyus Atlası ya da bulunduğu şehirden dolayı Zeitz Haritası olarak geçmiştir. Harita ilk bakışta Andreas Walsperger'in 1448'de çizdiği dairesel dünya haritasını anımsatmaktadır. Heinrich Winter, "A Circular in a Ptolemaic MS", *Imago Mundi*, 10 (1953), s. 15.

¹¹⁴ Winter, "A Circular in a Ptolemaic MS", s. 16, 17.

¹¹⁵ 15. yüzyılın sonlarında Almanya'da çizilen haritanın üstüne başlık mahiyetinde "Bu mappamundi tüm dünyadaki bütün ülkeleri ve krallıkları gösterir" yazar. T-O türü haritanın yazarının Hans Rüst olduğu tahmin edilmektedir. Ancak harita daha sonra Hans Sporer tarafından birtakım eklemelerle yeniden çizilmiştir. Bu nedenle harita Rüst/Sporer adını almıştır. Edson, *The World Map 1300-1492*, s. 173 vd.

görülen Türklerin ve Moğolların ötekileştirmesinde *Kitab-ı Mukaddes*'te kıyametin habercisi olarak geçen Ye'cûc ve Me'cûc ile ilişkilendirilmesi oldukça makuldür. Haritalarda Türklerin ve Moğolların Ye'cûc ve Me'cûc ile özdeşleştirilmesinin başka bir sebebi de Arap haritacılığının etkisidir. Arap müverrihler ve coğrafyacıların çoğu Ye'cûc ve Me'cûc'un, Türk ve Moğol olduğu konusunda hemfikirdir. Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarında Yahudiler de Ye'cûc ve Me'cûc ile özdeşleştirilmiştir. Batı yazınında ve haritalarında mezkûr halkın Yahudiler olarak tasvir edilmesinin sebebi Hristiyanlar arasında Yahudi inanç ve öğretilerinin yanlış olduğu ve onların Hristiyan kilisesini tehdit ettiği inancından kaynaklanır. 13. yüzyılda Avrupa'nın Moğollar tarafından tehdit edilmesi ve 14. yüzyılda Kara Ölüm olarak bilinen salgın hastalığın Avrupa'da çok sayıdaki insanın ölmesine sebep olması gibi yıkıcı olayların Yahudiler nedeniyle gerçekleştiğine inanılır. Hristiyanlar arasındaki Yahudi karşıtlığı ve düşmanlığı özellikle 15. yüzyılda çizilen dünya haritalarında onların Ye'cûc ve Me'cûc ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Sonuç olarak Orta Çağ Avrupa'sında çizilen dünya haritalarında kartograflar teolojik bilgilerle dönemin siyasi ve askeri şartlarına uygun olarak Ye'cûc ve Me'cûc'u Türk, Moğol veya Yahudi olarak kimliklendirmiştir.

Kaynaklar

Kaynaklar (Haritalar, Tıpkı Basımlar, Edisyonlar ve Çeviriler)

- Abraham Cresques, *Mappamundi: The Catalan Atlas of the Year 1375*, ed. ve notlar Georges Grosjean, Dietikon, Zurich 1978, Urs Graf; Almanca baskısı *Mappamundi: Der Katalanische Weltatlas vom Jahre 1375*, Dietikon 1977.
- Apocalypse Pseudo-Methodius, An Alexandrian World Chronicle*, Ed. Benjamin Garstad, Cambridge, Massachusetts, London 2012.
- Budge, Ernest A. Wallis (ed. trc. ve notlandıran), *The History of Alexander the Great: Being the Syriac Version of the Pseudo-Callisthenes*, Cambridge 1889.
- Die Herefordkarte*, yay. haz. Konrad Miller, Druck von A. Bonz' Erben, Stuttgart 1903.
- Die Kosmographie des Aethicus*, yay. haz. Otto Prinz, MGH, München 1993.
- Fra Mauro, *Fra Mauro's World Map: With a Commentary and Translations of the Inscriptions*, Ed. Pirro Flchetta ve diğ., Turnhout, Belgium 2006.
- Geneose World Map 1457, Facsimile and Critical Text Incorporating in Free Translation the Studies of Professor Theobald Fischer revised with the Addition of Copious Notes*, Ed. Edward Luther Stevenson, New York 1912.
- Hezekiel, Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Yeni Çeviri*, İstanbul 2016.
- Jean de Joinville, *Bir Haçlının Hatıraları*, Çev. Cüneyt Kanat, Ankara 2002.
- Josephus, Flavius, *Jewish Antiquities, Book I-IV*, trc. J. Thackeray, Cambridge, Massacuesetts 1961.
- Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir III*, ed. Hayreddin Karaman ve diğ., Ankara 2012.
- Mandeville, *The Travels of Sir John Mandeville, The Version of the Cotton Manuscript in Modern Spelling*, London 1923.

- Marco Polo, *The Travels of Marco Polo the Venetian: The Translation of Marsden Revised with a Selection of His Notes*, Ed. Thomas Wright, London 1854, R. Clay Painter; Türkçe tercümesi: *Marco Polo'nun Geziler Kitabı*, Çev. Ömer Güngören, İstanbul 2017.
- Matthew Paris's English History, From the Year 1235 to 1273*, Vol. I-III, trc. J. A. Giles, London 1854.
- Nordenskiöld, A. E., *An Account of a Copy from the 15th Century of a Map of the World engraved on Metal which is preserved in Cardinal Stephan Borgia's Museum at Velletri*, Stockholm 1891.
- Orosius, *Seven Books of History against the Pagans*, yay. haz. A. T. Fear, Liverpool 2010.
- Plano Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi 13. Yüzyılda Avrupa'dan Asya'ya Yolculuk (1245-1247)*, Terc. ve Notlar. Ergin Ayan, İstanbul 2018.
- Ricoldus de Monte Crucis, *Doğu Seyahatnamesi: Bir Dominiken Keşişin Anadolu ve Ortadoğu Yolculuğu 1289-1291*, Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul 2018.
- The Etymologies of Isidore of Seville*, yay. haz. Stephen A. Barney ve diğ., Cambridge 2006.
- The Greek Alexander Romance*, Çev. ve yay. haz. Richard Stoneman, New York 1991.
- Vahiy, Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Yeni Çeviri*, İstanbul 2016.
- van Duzer, Chet, *Martin Waldseemüller's 'Carta marina' of 1516: Study and Transcription of the Long Legends*, Rochester 2020.
- Yaratılış, Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Yeni Çeviri*, İstanbul 2016.
- http://www2.leuphana.de/ebskart/index.html#V21_004/ (E.T. 22.05.2020)

Telif Eserler

- 38 Akbari, Suzanne Conklin, *Idols in the East: European Representations of Islam and the Orient, 1100-1450*, London 2009.
- Allinson, Emily, "Mapping the Mongols: Depictions and Descriptions of Mongols on mediaeval European World Maps", *Leidschrift*, 28/1 (2013), ss. 33-49.
- Anderson, Andres Runni, *Alexander's Gate, Gog and Magog and the Inclosed Nations*, Cambridge, Massachusetts 1932.
- Baumgärtner, Ingrid, "Weltbild und Empirie: Die Erweiterung des kartographischen Weltbilds durch die Asienreisen des späten Mittelalters", *Geschichte und historisches Lernen: Jochen Huhn zum 65. Geburtstag*, Ed. Gerhard Henke-Bockschatz, Kassel 1995, ss. 11-48.
- Bevan, W. L., H. W. Phillott, *Medieval Geography: An Essay in Illustration of the Hereford Mappa Mundi*, London 1873.
- Bryık, Mustafa, "Hıristiyan Teolojisinde Deccal ve Yecüc-Mecüc Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/11 (2007), ss. 53-79.
- Bietenholz, Peter G., *Historia and Fabula: Myths and Legends in Historical Thought from Antiquity to the Modern Age*, Leiden, New York, Köln 1994.
- Bildhauer, Bettina, "Blood, Jews and Monsters in Medieval Culture", *The Monster Theory Reader*, ed. J. A. Weinstock, Minnesotaa 2020, ss. 192-210.
- Boyle, John Andrew, "Alexander and the Mongols", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 2 (1979), ss. 123-136.

- Brandes, Wolfram, Felicitas Schmieder, Rebekka Voß, "Introduction", *Peoples of the Apocalypse: Eschatological Beliefs and Political Scenarios*, ed. W. Brandes, F. Schmieder, R. Voß, Berlin, Boston 2016
- Breßlau, Harry, "Juden und Mongolen 1241", *Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland* 1/1 (1887), ss. 99-102.
- Brunnlechner, Gerda, "The So-called Genoese World Map of 1457: A Stepping Stone Towards Modern Cartography?", *Peregrinations: Journal of Medieval Art and Architecture*, 4/2 (2013), ss. 56-80.
- Cerrahoğlu, İsmail, "Ye'cüc-Me'cüc ve Türkler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XX (1972), ss.97-125.
- Connolly, Daniel K., "Imagined Pilgrimage in the Itinerary Maps of Matthew Paris", *The Art Bulletin*, 81/4 (1999), ss. 598-622.
- Crone, G. R., "New Light on the Hereford Map", *The Geographical Journal*, 131/4 (1965), ss. 447-458.
- _____, *Maps and Their Makers: An Introduction to the History of Cartography*, London 1953.
- Çelebi, İlyas, "Ye'cüc ve Me'cüc", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, ss. 373-375.
- Edson, Evelyn, *The World Map, 1300-1492: The Persistence of Tradition and Transformation*, Baltimore 2007.
- _____, "Reviving the Crusade: Sanudo's Schemes and Vesconte's Maps", *Eastward Bound: Travel and Travellers 1050-1550*, Ed. R. Allen, Manchester, New York 2004, ss. 131-155.
- _____, *Mapping Time and Space: How Medieval Mapmakers Viewed Their World*, London 1997.
- Franke, Thomas, *Monsters at the End of Time: Gog and Magog and Ethnic Difference in the Catalan Atlas (1375)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, The University of New Mexico, 2014.
- Gow, Andrew Colin, "Gog and Magog on Mappaemundi and Early Printed World Maps: Orientalizing Ethnography in the Apocalyptic Tradition", *Journal of Early Modern History*, 2 (1998), ss. 61-88.
- _____, *The Red Jews: Antisemitism in the Apocalyptic Age 1200-1600*, Leiden, New York, Köln 1995.
- _____, "Gog and Magog", *Trade, Travel and Exploration in the Middle Ages: An Encyclopedia*, ed. J. B. Friedman, K. Mossler, New York 2000, ss. 233-234.
- _____, "Red Jews", *Trade, Travel and Exploration in the Middle Ages: An Encyclopedia*, ed. J. B. Friedman, K. Mossler, New York 2000.
- Harley, John Brian, *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography*, Ed. P. Laxton, Intd. J. H. Andrews, Baltimore, London 2002.
- Harvey, P.D.A., *Mappa Mundi: The Hereford World Map*, London 1996.
- _____, "Medieval Maps: An Introduction", *The History of Cartography, Vol. 1, Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, Ed. J. B. Harley, D. Woodward, Chicago, London 1987, ss. 283-285.
- Jackson, Peter, "Christians, Barbarians and Monsters: The European Discovery of the World beyond Islam", *The Medieval World*, ed. P. Linchan, J. L. Nelson, London 2002.

- Kaleli, Emrullah, “Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa’da Antisemitizm (1096-1190)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIII/1 (2013), ss. 21-35.
- Kline, Naomi Reed, *Maps of Medieval Thought: The Hereford Paradigm*, Woodbridge 2003.
- Kogman-Appel, Katrin, “Eschatology in the Catalan *Mappamundi*”, *Jews and Christians in Medieval Europe: The Historiographical Legacy of Bernhard Blumenkranz*, ed. P. Buc ve diğ., Turnhout 2016, ss. 227-252.
- Kretschmer, Konrad, “Eine neue mittelalterliche Weltkarte der vatikanischen Bibliothek”, *Zeitschrift der Gesellschaft für Erkunde zu Berlin*, 26 (1891), ss.371-406.
- Kugler, Hartmut, “Die Ebstorfer Weltkarte: Ein europäisches Weltbild im deutschen Mittelalter”, *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur*, 116/1 (1987), ss. 1-29.
- Kupfer, Marcia, “Mappaemundi: Image, Artefact, Social Practice”, *The Hereford World Map: Medieval World Maps and Their Context*, ed. P.D.A. Harvey, London 2006.
- Lendering, Jona, *Büyük İskender*, Çev. Burak Sengir, İstanbul 2018.
- Lewis, Suzanne, *The Art of Matthew Paris in Chronica Majora*, Berkeley, Los Angeles, London 1987.
- Maksudoğlu, Mehmet, “Tatarlar: Moğol mu, Türk mü?”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11-12 (1993-1994), ss. 205-210.
- Meral, Yasin, “Ye’cüc ve Me’cüc Kelimelerinin Etimolojisine Dair”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59/2 (2018), ss. 161-169.
- Morse, Victoria, “The Role of Maps in Later Medieval Society: Twelfth to Fourteenth Century”, *The History of Cartography, Vol. 1: Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J.B. Harley, D. Woodward, Chicago 1987.
- Oberweis, Michael, “Die Darstellung Europas auf mittelalterlichen Weltkarten”, *Europas Grenzen*, ed. S. Penth, Ingbert 2006, ss. 67-91.
- Özcan, Altay Tayfun, *Haşar Kağanlığı ve Etrafındaki Dünya*, İstanbul 2020.
- _____, “Chronica Maiora’da Moğollara Dair Kayıtlar”, *Tarih Okulu Dergisi*, 6/XVI (2013), ss. 23-77.
- Pischke, G., “The Ebstorf Map: Tradition and Contents of a Medieval Picture of the World”, *History of Geo- and Space Sciences*, 5 (2014), ss. 155-161.
- Pobanz, Wolfram, “Der Katalanische Weltatlas vom Jahre 1375”, *Die Erde: Zeitschrift der Gesellschaft für Erkunde zu Berlin*, 111 (1980), ss. 371-372.
- Safi, Alessandro, “Mapping the End: The Apocalypse in Medieval Cartography”, *Literature & Theology*, 26/4 (2012), ss. 400-416.
- Schmieder, Felicitas, “Nachdenken auf der Karte: *Mappae Mundi* als Spiegel spätmittelalterlichen Weltwissens”, *Periplus 2013: Jahrbuch für ausereuropäische Geschichte*, Ed. Helmut Bley, Berlin 2013, ss. 236-257.
- _____, “Christians, Jews, Muslims-and Mongols: Fitting a Foreign People into the Western Christian Apocalyptic Scenario”, *Medieval Encounters*, 12/2 (2006), ss. 274-295.
- _____, “Gogs und Magogs ‘natürliche Milde’? Die Mongolen als Endzeitvölker im Wandel von Wissen und Wünschen”, *People of the Apocalypse: Eschatological Beliefs and Political Scenarios*, ed. Wolfram Brandes, Felicitas Schmieder, Rebekka Voß, Berlin, Boston 2016, ss. 111-125.

- Schneidmüller, Bernd, “Die mittelalterlichen Destillationen Europas aus der Welt”, *Europa in der Welt des Mittelalters*, ed. Tillmann Lohse, Benjamin Scheller, Berlin, Boston 2014, ss. 11-32.
- Serdar, Murat, “Orta Çağ'da Doğu Biliminin Batı'ya Yansıması”, *Mubafazakâr Düşünce: Doğu'nun Hikmeti*, 12/43 (2015), ss. 113-136.
- Uhden, Richard, “Zur Herkunft und Systematik der mittelalterlichen Weltkarten”, *Geographische Zeitschrift*, 37/6 (1931), ss. 321-340.
- Uhlemann, Max, “Ueber Gog und Magog”, *Zeitschrift für Wissenschaftliche Theologie*, V (1862), ss.265-286.
- Yıldırım, Kürşat, “Tatar Adının Kökeni Üzerine”, *Türkiyat Mecmuası*, 22/2 (2012), ss. 171-190.
- van Donzel, Emeri, Andrea Schmit, *Gog and Magog in Early Syriac and Islamic Sources: Sallam's Quest for Alexander's Wall*, with a contribution by Claudia Ott, Leiden, Boston 2009.
- van Duzer, Chet, Ilya Dines, *Apocalyptic Cartography: Thematic Maps and the End of the World in a Fifteenth-Century Manuscript*, Leiden 2016.
- van Duzer, Chet, “Hic sunt dracones: The Geography and Cartography of Monsters”, *The Ashgate Research Companion to Monsters and the Monstrous*, ed. Asa Simon Mittman, Peter J. Dendle, Ashgate 2012, ss. 387-435.
- Vaughan, Richard, *Matthew Paris*, Cambridge 1958.
- von den Brincken, Anna-Dorothee, “Mappa mundi und Chronographia: Studien zur imago mundi des abendländischen Mittelalters”, *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, ss. 17-81.
- _____, “Weltbild der lateinschen Universalhistoriker und -kartographen”, *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, ss. 241-262.
- _____, “Raum und Zeit in der Geschichtsenzyklopädie des hohen Mittelalters”, *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, ss. 224-240.
- _____, “Das geographische Weltbild um 1300”, *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, yay. haz. Thomas Szabó, Göttingen 2008, ss. 324-344.
- _____, “Herausragende Plätze der antiken Geschichte im Bild der mittelalterlichen Ökumene-Karte (9. bis beginnendes 14. Jahrhundert)”, *Studien zur Universalkartographie des Mittelalters*, ed. Thomas Szabó, Göttingen 2008, ss. 647-667.
- _____, “Mappamundi”, *Trade, Travel and Exploration in the Middle Ages: An Encyclopedia*, ed. J. Block Friedman, K. Mossler, New York 2000, ss. 363-366.
- Weber, Henry, *Metrical Romances of the Thirteenth, Fourteenth, and Fifteenth Centuries, published from Ancient Manuscripts, With an Introduction, Notes and a Glossary*, Edinburgh 1810.
- Weiler, Björn, “Matthew Paris on the Writing of History”, *Journal of Medieval History*, 35 (2009), ss. 254-278.
- Westrem, Scott D., “Against Gog and Magog”, *Text and Territory: Geographical Imagination in the European Middle Ages*, Ed. Sylvia Tomasch, Sealy Gilles, Philadelphia 1998, ss. 54-75.
- Winter, Heinrich, “A Circular in a Ptolemaic MS”, *Imago Mundi*, 10 (1953), ss. 15-22.

- Wittkower, Rudolf, “Marvels of the East: A Study in the History of Monsters”, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 5 (1942), ss. 159-197.
- Woodward, David, “Medieval Mappaemundi”, *The History of Cartography, Vol. 1: Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J. B. Harley, D. Woodward, Chicago 1987.
- , “Reality, Symbolism, Time, and Space in Medieval World Maps”, *Annals of the Association of American Geographers*, 75/4 (1985), ss. 510-521.
- Wright, John Kirtland, *The Geographical Lore of the Time of the Crusades: A Study in the History of Medieval Science and Tradition in Western Europe*, New York 1925.
- Wuttke, Heinrich, *Zur Geschichte der Erdkunde in der letzten Hälfte des Mittelalters: Die Karten der seefahrenden Völker Südeuropas bis zum ersten Druck der Erdbeschreibung des Ptolemäus*, Dresden 1870.

Summary

The general name of the world maps drawn in medieval Europe is mappamundi. From the 8th century to the 15th century, around 1100 world maps, mostly hand-drawn, have survived. Mappamundi maps are of four types: 1) T-O maps consisting of three parts and dating back to Ancient Greek, 2) Regional maps that divide the world according to climates, 3) Maps consisting of four parts, 4) Transitional maps that highlight the Mediterranean region. The Mappaemundi is a scene where both geographical and religious knowledge of the medieval world is depicted. Cartographers used the Bible, ancient Greek classics, encyclopedias of the period, geography works and travel books as sources in drawing world maps. The Gog-and-Magog and Alexander the Great's wall stand out from time to time among the religious depictions on medieval world maps. Considered as an apocalyptic people, the Gog-and-Magog is mentioned in the scriptures of the three Semitic religions. In ancient and medieval times the tribe of the Gog-and-Magog was sometimes identified with Goths, Huns, Alans, Scythians, Celts, Magyars, Turks, Parthians, Mongols, Lost Ten Tribes, Scandinavians and Jews in Greek and Latin sources. On the maps, the Gog-and-Magog is depicted in a closed area in the far corners of the inhabited world, usually in the form of an island or a peninsula with the wall of Alexander the Great.

The Gog-and-Magog is mentioned as a region or a people in the world maps drawn in medieval Europe. However, it is generally not identified with any nation or religious group. The Gog-and-Magog found its identity firstly in the 13th century. Although there are many records in ancient and early medieval sources that Gog and Magog were Turks or a Turkic tribe, only in two of the world maps namely the Ebstorf and Hereford World Map drawn in medieval Europe Turks were identified with Gog and Magog: On the Ebstorf Map, it is written that Gog and Magog, a dirty people imprisoned by Alexander in a peninsula behind the Caspian Sea, lived and ate human flesh. On the same map, it is also written that Turks descending from Gog and Magog lived on the island of Tarraconta, located in the Ocean River

between Asia and Europe. On the Hereford Map, it is told that a people eating human flesh and drinking blood in a peninsula surrounded by a wall in the north was enclosed by Alexander the Great. It is written in the map that Turks descending from Gog and Magog live on the Tarraconta Island between Asia and Europe.

The threat of the Mongols to Europe in the 13th century caused a connection between the Gog-and-Magog and Mongols. The British historian and cartographer Matthew Paris states that the Mongols, who were a destructive people, were Gog and Magog enclosed behind the Caspian Mountains by Alexander. On the map drawn by Pietro Vesconte in the first quarter of the 14th century, it is written that Mongols were imprisoned there on a peninsula separated from the mainland by a thin mountain range in the northeast. The most striking map that identifies Gog and Magog with the Mongols is the Catalan Atlas. On this map drawn in the last quarter of the 14th century, it is stated that Gog and Magog were Mongols. It is understood from the short descriptions on the map that it is referring to Marco Polo. In the world map drawn by Martin Waldseemüller in the first quarter of the 16th century, Genghis Khan was named Gog and his country was called Magog.

By the 15th century, cartographers portrayed Jews as Gog and Magog. In Borgia, Bianco, Andreas Walsperger, Genoese, Ptolemy / Zeit and Rust / Sporer maps, Gog and Magog appear as the Lost Ten Tribes or Jews.

While the world maps drawn in the early Middle Ages did not have Gog and Magog identity, as of the 13th century, depictions of the aforementioned terms were Turkish, Mongolian or Jewish. With the threat of Turkish and Mongolian armies to Europe since 1200s, both peoples were identified with the Gog and Magog on the maps drawn in Europe. The Latin Church depicted Turks and Mongolians on the maps with the names of Gog and Magog, in order to turn the attention of the Christian people to these two enemy peoples. The reason why the Latin Church names Turks and Mongols as Gog and Magog is that the names of these two enemy nations are not mentioned in the Old and New Testaments. In the marginalization of Turks and Mongols, who are seen as enemies in Western society, it is quite reasonable to associate them with Gog and Magog, which are mentioned in the Bible as the harbinger of the apocalypse. Another reason why Turks and Mongols are identified with Gog and Magog is the effect of Arab cartography. Most of the Arab authors and geographers agree that Gog and Magog are Turkish and Mongolian. Jews were also identified with Gog and Magog in the world maps drawn in Medieval Europe. The reason why the aforementioned people are depicted as Jews in Western literature and maps stems from the belief among the Christians that Jewish beliefs and teachings are wrong and that they threaten the Christian church. It is believed that devastating events such as the threat of Europe by the Mongols in the 13th century and the epidemic known as the Black Death in the 14th century that caused the death of a large number of people in Europe occurred because of Jewish people. The anti-Semitism and hostility among Christians led the Jewish to be associated with Gog and Magog,

especially in world maps drawn in the 15th century. As a result, in the world maps drawn in Medieval Europe cartographers identified Gog and Magog as Turkish, Mongolian or Jewish people considering the theological information in accordance with the political and military conditions of the period.